

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Tereza Drozdová

Role výchovného poradce na základní škole

The role of an educational counsellor at elementary school

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Komárková, Ph.D.

Poděkování

Děkuji Mgr. Tereze Komárkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla při psaní této bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 5. dubna 2021

.....

Tereza Drozdová

Klíčová slova:

výchovný poradce, základní škola, poradenství, žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, kariérové poradenství, diagnostika

Keywords:

educational counsellor, elementary school, counselling, pupils with special educational needs, career counselling, diagnostics

Abstrakt (česky):

Bakalářská práce se zabývá osobností a činnostmi výchovného poradce na základní škole. Představuje systém poradenských služeb na školách v České republice, seznamuje s jednotlivými členy tohoto systému a hlavní náplní jejich práce. Text se zaměřuje na roli výchovného poradce, na osobnostní a kvalifikační předpoklady potřebné k vykonávání této funkce. Dále na jednotlivé činnosti, které jsou nedílnou součástí jeho působení na základní škole, a s nimi související etické zásady práce. Praktická část popisuje dotazníkové šetření, pomocí kterého byly zjišťovány nejčastější činnosti a metody práce výchovných poradců v dnešní době a také jejich celkové vnímání této profese.

Abstract (in English):

The bachelor's thesis deals with the personality and activities of an educational counsellor at elementary school. It presents a system of counselling services at schools in the Czech Republic, acquaints with individual members of this system and their main job description. The text focuses on the role of an educational counsellor, on the personal and qualification prerequisites needed to perform this role. Furthermore, on individual activities that are an integral part of his/her work at elementary school and the related ethical principles. The practical part evaluates the results of the survey that was used to determine the most common activities and methods of work of educational counsellors today and their overall perception of this profession.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SYSTÉM PORADENSKÝCH SLUŽEB NA ŠKOLÁCH V ČR	10
1.1 PRACOVNÍCI POSKYTUJÍCÍ PORADENSKÉ SLUŽBY VE ŠKOLE.....	10
1.1.1 <i>Výchovný poradce</i>	11
1.1.2 <i>Metodik prevence</i>	12
1.1.3 <i>Školní psycholog</i>	13
1.1.4 <i>Speciální pedagog</i>	13
2 VÝCHOVNÝ PORADCE	15
2.1 OSOBNOSTNÍ PŘEDPOKLADY	15
2.2 KVALIFIKAČNÍ PŘEDPOKLADY, VZDĚLÁNÍ	17
3 ČINNOSTI VÝCHOVNÉHO PORADCE	19
3.1 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ	19
3.2 PODPORA ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI A ŽÁKŮ NADANÝCH....	20
3.3 ŘEŠENÍ VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ ŽÁKŮ	22
3.4 DIAGNOSTIKA.....	23
3.5 METODICKÉ A INFORMAČNÍ ČINNOSTI.....	26
4 ETICKÉ ZÁSADY PRÁCE VÝCHOVNÉHO PORADCE	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
5. VÝZKUMNÁ SONDA	31
5.1 CHARAKTERISTIKA ŠETŘENÍ.....	31
5.1.1 <i>Cíl a z něj vyplývající hypotézy</i>	31
5.1.2 <i>Použitá metoda</i>	32
5.1.3 <i>Výzkumný vzorek</i>	32
5.2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ	33
5.3 SHRnutí VÝSLEDKŮ	50
5.4 DISKUZE	52
ZÁVĚR	54
SEZNAM LITERATURY	55
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	59

SEZNAM PŘÍLOH.....	60
PŘÍLOHA Č. 1.....	I
PŘÍLOHA Č. 2.....	II

Seznam zkratek

MŠMT ČR	-	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
OSPOD	-	Orgán sociálně právní ochrany dětí
PPP	-	Pedagogicko-psychologická poradna
SPC	-	Speciálně pedagogické centrum
SVP	-	Speciální vzdělávací potřeby
ŠVP	-	Školní vzdělávací program
VP	-	Výchovný poradce
ZŠ	-	Základní škola

ÚVOD

Výchovný poradce patří na základní škole mezi nejdůležitější členy pedagogického sboru. Děti mohou během plnění své povinné školní docházky narazit na různé situace a nesnáze, se kterými si samy nevědí rady. A právě proto je tu pro ně výchovný poradce. Poradenství však neposkytuje jen žákům a jejich rodičům, ale také ostatním učitelům, pro které jsou jeho služby neméně významné.

Rozsah práce výchovných poradců je široký a pestrý, množství činností musí navíc poradci zvládat v poměrně krátkém čase, neboť kromě této role zastávají také především roli učitele, a poradenské činnosti je tak třeba skloubit s těmi vyučovacími. Pro mnohé z nich to není jednoduché, přesto však mají motivaci vykonávat tuto potřebnou funkci a pomáhat svým žákům i kolegům odborně řešit jejich problémy.

Cílem této práce je popsat roli výchovného poradce na základní škole. Nejprve představím, jak funguje poradenský systém na základních školách v České republice, neboť to považuji za podstatné k pochopení role výchovného poradce. Následně popíšu činnosti, které výchovní poradci vykonávají a nejčastější metody, které při své práci používají. Pokusím se postihnout znalosti, schopnosti a dovednosti potřebné ke zvládnutí této role a etické zásady, které je nutné dodržovat. V praktické části se budu mimo jiné věnovat i aktuální situaci a roli výchovných poradců během pandemie nemoci covid-19. Představím činnosti, metody, předpoklady a celkové vnímání této role přímo výchovnými poradci.

A to proto, aby se čtenáři seznámili s nejednoduchou prací výchovných poradců a dozvěděli se, s čím vším jim mohou poradci pomoci. Zároveň může být tento text určitou nápovědou či vodítkem pro ty, kteří o vykonávání této funkce uvažují a hledají informace týkající se náplně práce či potřebných předpokladů. Sama mám zájem dozvědět se o úloze a jednotlivých úkolech a okolnostech práce výchovných poradců, a také proto jsem si toto téma vybrala pro svou bakalářskou práci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Systém poradenských služeb na školách v ČR

V České republice jsou přímo ve školách nabízeny poradenské služby pro žáky, jejich rodiče a pedagogy, a to na základě vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tyto služby zajišťuje především výchovný poradce a metodik prevence, v ideálním případě se k nim přidává také školní psycholog a školní speciální pedagog. Společně tak tvoří tzv. školní poradenské pracoviště.

Toto pracoviště vzniká mimo jiné za účelem podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků nadaných a mimořádně nadaných a žáků z jiného kulturního prostředí nebo s odlišnými životními podmínkami. Dále se zaměřuje na prevenci školní neúspěšnosti, prevenci rizikového chování, s čímž souvisí i řešení výchovných a vzdělávacích problémů žáků, a vyhodnocování těchto preventivních opatření. Velmi důležitou součástí je také kariérové poradenství pomáhající žákům při výběru zaměření dalšího studia nebo pracovní kariéry. V neposlední řadě poradenská pracoviště ve školách zabezpečují i metodickou podporu pedagogů a spolupráci s rodiči a školskými poradenskými zařízeními pro zlepšení kvality poradenských služeb, za jejichž poskytování zodpovídá ředitel dané školy (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Na začátek považuji za důležité zmínit pravidla, kterými se musí pracovníci školního poradenského pracoviště řídit a které vymezuje vyhláška č. 72/2005 Sb. Mezi tato pravidla patří především dodržování účelu poradenských služeb. Tedy informování žáka a jeho zákonného zástupce o nabízených poradenských službách, jejich průběhu a výsledku, předání zprávy a případného doporučení na základě provedené diagnostiky a následné vyhodnocování podpůrných opatření. Kromě toho musí pracovníci komunikovat i s dalšími školami a školskými zařízeními. A nesmí zapomínat na dodržování etických zásad.

1.1 Pracovníci poskytující poradenské služby ve škole

Mezi důležité pracovníky poskytující poradenské služby ve školách patří, jak jsem již zmínila, výchovný poradce a metodik prevence rizikového chování. Obě tyto funkce musí být zastoupeny na každé základní i střední škole, určuje je ředitel školy a jsou vykonávány pedagogy s potřebným vzděláním. Dále může škola zaměstnávat také školního psychologa

a školního speciálního pedagoga. Při obsazení alespoň jedné z těchto funkcí vzniká školní poradenské pracoviště (Mertin a Krejčová, 2020).

Pokud je na základní škole velký počet žáků, bývá někdy navíc zvolen učitel, který má na starosti žáky se specifickými poruchami učení a chování. Tyto případy totiž vyžadují množství času, který jim výchovný poradce v takových školách není schopný věnovat. Zavedena může být mimo jiné také funkce metodika nebo koordinátora ŠVP, který má na starosti řízení změn a aktualizací ŠVP a spolu s výchovným poradcem také oblast dalšího vzdělávání a metodického poradenství pedagogů (Mertin a Krejčová, 2020). V neposlední řadě na škole může fungovat i školní sociální pedagog realizující školní sociální práci (Bendl, 2016).

Pro správné fungování školního poradenského pracoviště je důležité, aby si jeho pracovníci rozdělili práci, kterou bude každý vykonávat. Některé úkoly však vyžadují naopak spolupráci a je tedy třeba, aby spolu tito kolegové dobře vycházeli. Nestací ale pouze vzájemná komunikace mezi těmito pracovníky, často je třeba diskutovat a řešit problémy také s ostatními pedagogy, s asistenty pedagogů a žáků a s vedením školy.

„Rozsah poradenských služeb ... ve škole a jejich obsah, zaměření závisí na počtu dětí, žáků a studentů a na jejich potřebách.“ (Mertin a Krejčová, 2020, s. 38) Na menších školách tedy působí často jen výchovný poradce a metodik prevence, kteří tak ale řeší více oblastí a musí si rozdělit i práci, kterou by si na jiné škole vzal na starosti školní psycholog nebo speciální pedagog.

V následujících podkapitolách přiblížím standardní poradenské činnosti jednotlivých členů školního poradenského pracoviště a pokusím se tak vytvořit bližší představu o tom, jak poskytování poradenských služeb na školách funguje.

1.1.1 Výchovný poradce

Prvním ze členů školního poradenského pracoviště je výchovný poradce, jehož pozice musí být obsazena na každé škole. Protože je výchovnému poradci, předpokladům k výkonu jeho funkce, konkrétním činnostem a dalším aspektům souvisejícím s jeho působením na škole, věnovaná celá práce, v této části pouze nastíním jeho standardní činnosti a podrobněji se mu budu věnovat v dalších kapitolách.

Výchovný poradce má na starosti mnoho činností, které jsou vypsány ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., konkrétně v příloze č. 3. Dělí se na poradenské činnosti, kam patří především

kariérové poradenství, diagnostika a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, a dále metodické a informační činnosti, jako například metodická pomoc pedagogům nebo poskytování informací z oblasti poradenství učitelům, žákům a jejich zákonným zástupcům.

1.1.2 Metodik prevence

Metodik prevence má také velkou odpovědnost ve výchovně-vzdělávacím procesu. Stejně tak, jako působení výchovného poradce, se i to jeho zaměřuje „*jak na obecně lidské kvality, tak na specifické oblasti (rizika), které děti na své cestě k dospělosti jistě potkají. Tomuto setkání člověka s riziky nelze nikdy zcela zabránit, ... ale lze s jistotou tvrdit, že nás v ní potkají konflikty a krize. A pak bude rozhodovat také to, jaké postoje jsme si kdysi jako děti také díky prevenci a výchově v sobě utvořili a jaké kompetence a dovednosti máme osvojeny.*“ (Procházka, 2019, s. 105)

Mezi činnosti, které metodik prevence podle vyhlášky č. 72/2005 Sb. standardně vykonává, patří metodické a koordinační, informační a poradenské činnosti. Konkrétně se zabývá především tvorbou a kontrolou realizace minimálního preventivního programu školy a stará se o uskutečňování činností pořádaných školou, které slouží k prevenci rizikového chování, jako například záškoláctví, různých závislostí nebo násilí, ale také rasismu či xenofobie. Kromě toho koordinuje vzdělávání pedagogů v oblasti prevence rizikového chování. V případě výskytu nevhodného chování se podílí na řešení situace.

Mezi informační činnosti patří získávání informací týkajících se prevence rizikového chování a jejich předávání ostatním pedagogickým pracovníkům školy, školskému poradenskému zařízení a zákonným zástupcům. Metodik prevence má dále na starosti databázi spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování, dokumentaci a jinou administrativu související s jeho standardními činnostmi. Poradenské služby poskytuje žákům, u kterých je riziko nevhodného chování nebo už se u nich vyskytlo, a jejich zákonným zástupcům. Tyto žáky vyhledává a připravuje podmínky pro jejich integraci (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Během školního roku se metodikovi prevence naskytne mnoho příležitostí pro úzkou spolupráci s výchovným poradcem. Několik příkladů možných společných činností zmiňuje například psycholožka Lenka Krejčová (2010). Kromě realizace vzdělávacích seminářů pro pedagogy a řešení výchovných a studijních problémů žáků uvádí také organizování seznamovacích kurzů pro první ročníky.

1.1.3 Školní psycholog

I když nepovinná, jistě ale neméně důležitá je funkce školního psychologa, jehož standardní činnosti jsou ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. rozděleny na diagnostiku a depistáž, konzultační, poradenské a intervenční práce a metodickou práci a vzdělávací činnost.

Školní psycholog vyhledává žáky se specifickými poruchami učení a žáky nadané, provádí diagnostiku při vzdělávacích a výchovných problémech žáků, zajišťuje sociální klima ve třídě a neměl by chybět ani u zápisu do prvního ročníku základního vzdělávání. Při své práci využívá screening, ankety nebo dotazníky.

Pečuje o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a podílí se na sestavování individuálních vzdělávacích plánů, podporuje spolupráci třídy a třídního učitele a celkové tolerantní prostředí ve škole. S žáky pracuje individuálně i skupinově, věnuje se technikám a hygieně učení i kariérovému poradenství. Podstatnou součástí jeho práce je krizová intervence, prevence školního neúspěchu a zajišťování podpory pro dlouhodobě selhávající žáky. Konzultace poskytuje nejen žákům, ale samozřejmě také pedagogům a zákonným zástupcům žáků.

Do třetí skupiny činností školního psychologa patří metodická podpora a pomoc učitelům. Spolupracuje s pedagogy na přípravě přijímání žáků do prvních ročníků, organizuje semináře pro kolegy i besedy pro zákonné zástupce (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Stejně jako u ostatních pracovníků poradenského pracoviště je spektrum práce školního psychologa poměrně široké, ale vždy záleží na konkrétní škole a na dohodě s ostatními pedagogy, na co se bude zaměřovat. Opět je důležitá úzká spolupráce s výchovným poradcem, některé činnosti totiž mohou vykonávat oba, a je tedy na nich, jak si práci rozdělí.

1.1.4 Speciální pedagog

Čtvrtým členem poradenského pracoviště ve škole je školní speciální pedagog. S ním se dnes můžeme setkat hlavně na základní škole, kde se věnuje především žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Mezi jeho hlavní činnosti patří diagnostika a depistáž, konzultační, poradenské a intervenční práce a metodické, koordinační a vzdělávací činnosti, konkrétně opět vypsané ve vyhlášce č. 72/2005 Sb.

Speciální pedagog žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (a žáky s rizikem vzniku těchto potřeb) vyhledává a rozhoduje o plánu pedagogické podpory a další intervenci.

Zabývá se diagnostikou speciálních vzdělávacích potřeb a speciálně pedagogickou a etopedickou diagnostikou při výchovných a vzdělávacích problémech žáků. Následně zajišťuje žákům speciálně pedagogickou péči a podílí se na tvoření individuálních vzdělávacích plánů. Pro žáky, jejich zákonné zástupce i pedagogické pracovníky poskytuje konzultace v oblasti speciálních vzdělávacích potřeb. Kromě toho zajišťuje speciální pomůcky a může participovat také na kariérovém poradenství. V neposlední řadě poskytuje metodickou pomoc jak třídním učitelům, tak i ostatním pedagogům, organizuje semináře a besedy (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Nesmíme však zapomenout ani na komunikaci s ostatními pedagogy, školskými pedagogickými zařízeními a dalšími institucemi tak, aby byly pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zajištěny co nejvhodnější podmínky pro vzdělávání.

Hlavně s výchovným poradcem je spolupráce opravdu silná, neboť oblast vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami patří do hlavních činností obou z těchto pracovníků. Často se tyto dva pedagogové dohodnou, že tuto skupinu žáků bude mít na starosti speciální pedagog a v případě potřeby mu výchovný poradce bude nápomocný, jak popisuje Lenka Krejčová (2010). Ta zároveň upozorňuje na fakt, že speciální pedagog nemusí být ve škole zaměstnaný na plný úvazek, a tak je nutné, aby se během jeho nepřítomnosti o jeho práci postaral právě výchovný poradce.

Speciální pedagog s výchovným poradcem a také se školním psychologem a dalšími učiteli mohou spolupracovat i v dalších činnostech, a to například při organizaci, v dnešní době poměrně oblíbených, přípravných kurzů pro předškoláky (Mertin a Krejčová, 2020).

2 Výchovný poradce

Výchovný poradce má na škole podstatnou funkci. Je to učitel, za kterým žáci, rodiče a ostatní učitelé mohou přijít, pokud je něco trápí nebo si s něčím sami nevědí rady. On jim poradí, pomůže s řešením jejich problému nebo je přinejmenším nasměruje na správnou cestu.

Je samozřejmé, že roli pedagoga nemůže vykonávat kdokoliv, že pro výchovu a vzdělávání žáků potřebují učitelé jisté předpoklady. A výchovný poradce tím spíše, neboť jeho úkolem je pomáhat, radit a řešit náročné situace, komunikovat s mnoha lidmi a organizacemi. K tomu všemu, aby zvládl vysoké nároky této práce, musí mít určité vlastnosti, znalosti a dovednosti.

Kapitola je rozdělena na dvě části. V první z nich se věnuji osobnostním předpokladům, ve druhé se zaměřuji na vzdělání a kvalifikační předpoklady pro vykonávání funkce výchovného poradce.

2.1 Osobnostní předpoklady

První skupinou předpokladů pro zvládnutí nároků práce výchovného poradce jsou tedy ty, které souvisí s jeho osobností. Základ tvoří vlastnosti a dovednosti, které by měl mít každý, kdo se věnuje výchově a vzdělávání. Výchovný poradce ve škole zastává roli učitele, která s funkcí poradce úzce souvisí, a proto při vymezování osobnostních předpokladů vycházím především z vlastností potřebných pro zvládnutí učitelské profese.

Práce učitele „je náročná na rychlost a adekvátnost jeho reakcí a rozhodování, na jeho samostatnost, verbální pohotovost, pružnost a tvořivost v řízení pedagogických situací, náročná na stabilitu, odolnost a sílu jeho osobnosti, na jeho energii. Učitelská profese je vlastně posláním, časově neomezenou angažovaností ve prospěch dětí a mládeže, vyžadující od učitele plné ponoření do problematiky. ... Na druhé straně se však učitel nesmí nechat vtáhnout problematikou pedagogického působení beze zbytku. Musí svou angažovanost udržet v jistých mezích.“ (Langová, 1992, s. 17)

Několik podstatných osobních předpokladů pedagoga potřebných pro úspěšné vedení žáků ke komplexnímu rozvoji osobnosti uvádí Valenta (in: Vališová a Kasíková, 2011). Učitel by podle něj měl být především schopen změny a nelpět například na určitých pracovních postupech, měl by být tvořivý. Klíčovým předpokladem je také tolerance

a otevřenost. Pedagog by se měl snažit být pro své žáky vzorem prosociální a pozitivní komunikace. Musí si především uvědomit odpovědnost, kterou na sebe bere při výchově a vzdělávání žáků.

Vymezení osobnostních rysů a schopností, které se pozitivně uplatňují v pedagogickém působení a jsou proto třeba pro zvládnutí práce učitele i výchovného poradce se věnuje také Langová (1992), která je popisuje na základě výsledků mnoha výzkumů.

Prvním podstatným osobnostním rysem je vřelost. Milé, přátelské, žáky podporující chování totiž vytváří vhodnou atmosféru ve třídě, uvolněné vztahy i vyšší motivaci. Pedagog by měl být emocionálně stabilní, nepostrádat sebedůvěrou a zaujímat racionální přístup při řešení pedagogických situací. Během své práce se setkává s mnoha různými situacemi, které se neustále vyvíjejí a mění, měl by mít tedy také schopnost rychlé adaptace, kterou Langová nazývá dynamismus osobnosti. V neposlední řadě mezi nepostradatelné předpoklady patří i přiměřený stupeň dominance (Langová, 1992).

Dále Langová (1992) uvádí potřebné pedagogické schopnosti. Mezi ty, které pedagog využije v roli výchovného poradce, patří konstruktivní schopnosti umožňující mu formulovat postupy díky předvídání jejich výsledků. S tím souvisí i flexibilita v přijímání nových postupů a kreativita. Langová zdůrazňuje mimo jiné i schopnost percepční, bez níž by výchovný poradce nebyl schopen žáky poznat a porozumět jim. To není možné též bez schopností komunikativních a expresivních. A aby se výchovnému poradci podařilo svou práci úspěšně dokončit, potřebuje bezpochyby také schopnost plánovat a organizovat si svou práci.

Kromě zmíněných vlastností a schopností ale funkce výchovného poradce vyžaduje ještě další, které jsou specifické pro poradenství a které jistě využijí i ostatní učitelé, výchovný poradce se bez nich však neobejde. Vzhledem k tomu, že úkolem výchovného poradce je především pomáhat, musí si vybudovat u svého okolí nejprve důvěru. Žáci, rodiče nebo kolegové se nesmí obávat přijít za ním se svými problémy. Potřebují u něj proto najít důvěryhodnost a sympatii (Fontana, 2010).

Pokud v něm důvěru najdou a svěří se mu se svými problémy, měl by výchovný poradce dokázat nejen naslouchat, ale vcítit se do dotyčné osoby a její situace, měl by mít schopnost empatie. Tu spolu s emoční stabilitou, pozitivním vyzářováním a seberozvojem zmiňuje jako předpoklad poradenské práce Vítěčková (in: Vališová a Kasíková, 2011). Samozřejmostí musí být také individuální přístup ke každému.

Z výše uvedeného vyplývá, že osobnostních předpokladů pro práci výchovného poradce, ať už se jedná o vlastnosti nebo dovednosti, je opravdu mnoho. Autoři mají na roli

výchovného poradce různé pohledy a jedni tak vyzdvihují některé osobnostní rysy, druzí jiné. V této části práce jsem se proto pokusila zmínit alespoň ty opravdu nezbytné.

2.2 Kvalifikační předpoklady, vzdělání

Druhou skupinou jsou předpoklady kvalifikační. Výchovný poradce je odborník a pro svou práci tedy potřebuje kromě osobnostních předpokladů také určité odborné znalosti a zkušenosti, které nezíská během standardní přípravy pedagogických pracovníků.

Funkci výchovného poradce na škole vykonává vysokoškolsky vzdělaný učitel, jehož povinností je absolvovat další studium v rámci programu celoživotního vzdělávání, jak předepisuje vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Kurzem, na jehož konci se koná obhajoba závěrečné písemné práce a závěrečná zkouška před komisí, získá absolvent specializaci zaměřenou na oblast pedagogiky, speciální pedagogiky a psychologie, která tvoří předpoklad pro výkon specializované metodologické činnosti výchovného poradce.

Studium pro výchovné poradce musí být realizováno v průběhu čtyř semestrů, během kterých výchovní poradci absolvují 220 hodin výuky a 30 hodin stáží, tedy celkem 250 hodin vzdělávání. Bývá vyžadováno, aby si účastníci kurzů vedli portfolio svých praxí a zaznamenávali si tam jejich průběh. Tyto praxe, konající se nejčastěji ve školských poradenských zařízeních, výchovní poradci oceňují, neboť jim získané zkušenosti velmi pomohou při jejich práci se žáky (Mertin a Krejčová, 2020).

Kurzy pro výchovné poradce nabízejí především katedry na pedagogických a filozofických fakultách. Konkrétně Katedry psychologie Pedagogické a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Katedra psychologie Pedagogické fakulty a Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Kromě toho na některých univerzitách, jako jsou například Univerzita Palackého v Olomouci nebo Ostravská univerzita v Ostravě, vznikla přímo centra dalšího nebo celoživotního vzdělávání, která zaštiťují mimo jiné i studium pro výchovné poradce (Studium pro výchovné poradce, 2020).

Práce výchovného poradce je velmi rozsáhlá a různorodá, proto je vhodné, aby výchovní poradci využívali možnosti dalšího vzdělávání průběžně, i nad rámec povinného kurzu celoživotního vzdělávání. Vybírat lze nejen z nabídky ostatních kurzů celoživotního

vzdělávání, mnoho aktivit nabízí také Národní ústav pro vzdělávání nebo různé nestátní neziskové organizace (Mertin a Krejčová, 2020).

Výchovným poradcem by měl být člověk emocionálně stabilní, s přátelským přístupem a přirozenou autoritou. Musí být komunikativní, vnímavý a empatický, flexibilní a kreativní. Náročné úkoly, které musí řešit, vyžadují přehled v mnoha oblastech a bohaté praktické zkušenosti. Bez těchto předpokladů nelze funkci výchovného poradce vykonávat.

3 Činnosti výchovného poradce

V této kapitole se budu věnovat činnostem, které výchovný poradce na základní škole vykonává. Škála těchto činností je velmi široká a záleží na každé škole a potřebách konkrétních žáků, kterým z nich se bude výchovný poradce věnovat nejvíce. Rozsah jeho práce se také bude lišit v závislosti na tom, zda ve škole funguje celé poradenské pracoviště, anebo si práci rozděluje pouze s metodikem prevence.

Ať už je situace jakákoliv, jsou na výchovného poradce často kladena nereálná očekávání, která jeho už tak náročnou práci komplikují. V některých případech jsou nároky moc vysoké a výchovný poradce jim jednoduše nemůže vyhovět, v jiných se naopak lidé z jeho okolí, především rodiče problémových žáků, domnívají, že jim chce výchovný poradce jen komplikovat život (Mertin a Krejčová, 2020). Z toho důvodu je důležité o kompetencích a činnostech výchovného poradce dostatečně informovat.

3.1 Kariérové poradenství

Rozhodnutí, na jakou střední školu se žák přihlásí a jaké povolání by chtěl vykonávat, pro něj znamená důležitý životní krok. Každé dítě si musí vybrat, jakým směrem se po ukončení povinné školní docházky vydá, a s tímto výběrem mu může pomoci právě výchovný poradce.

A co vlastně znamená samotný pojem kariéra? Podle Sherrerové (2003) jako kariéru označujeme období od začátku prvního pracovního poměru do ukončení posledního. Je však na místě doplnit, že nemluvíme pouze o placeném zaměstnání, ale také o neplacené práci a vzdělávání, jak poznamenávají Mertin a Krejčová (2020).

Kariérové poradenství v dnešní době patří mezi hlavní činnosti, které výchovný poradce na základní škole vykonává. Důvodem, proč je na tuto oblast kladen tak velký důraz, je především rychlý rozvoj světa a s tím související změny ve struktuře profesí (Mertin a Krejčová, 2020). Neustále vznikají nové a nové profese a některé naopak postupně zanikají, a spektrum, ze kterého si mohou žáci vybírat, je nesmírně obsáhlé. Proto není divu, že jsou někteří nejistí a potřebují od výchovného poradce určitou podporu.

„Kariérové poradenství tedy nemá být rada do života, jaké nejlepší zaměstnání se pro daného žáka podle jeho vzdělávacích výsledků hodí, protože daná profese už za pár let

jednoduše nemusí vůbec existovat.“ (Pýchová, 2017a) Má to být pomoc k sebereflexi žáka, aby on sám byl schopný se během života pracovně uplatnit.

Výchovný poradce tedy určitým způsobem vede žáky ke zvládnutí orientace ve složitém světě práce, aby si dokázali vybrat své budoucí uplatnění, a to nejlépe na základě získaných zkušeností. Proto je vhodné, aby škola zajišťovala možnosti, kde zkušeností nabýt, a žáci je pak mohli reflektovat a dále s nimi nakládat (Pýchová, 2017b).

Mezi tyto možnosti patří exkurze na pracoviště, kde mohou žáci přímo vidět, co obnáší práce v daném odvětví, besedy s lidmi z odlišných profesí nebo individuální praxe. Výchovný poradce dále může žákům zprostředkovat informace o různých profesích z úřadu práce a také představit aktuální nabídku studijních programů a jejich uplatnění (Mertin a Krejčová, 2020).

Žáci mají navíc možnost využít individuálního nebo skupinového poradenství, během kterého si s pomocí výchovného poradce ujasňují svoje kvality, kompetence a zájmy. Při individuálním poradenství se sami setkají s výchovným poradcem a mohou se tak cítit bezpečněji, některým naopak více vyhovuje skupinové poradenství, kdy mohou řešit problémy také společně s vrstevníky a získat tak širší rozhled (Mertin a Krejčová, 2020).

Pokud se žák i nadále nedokáže rozhodnout pro určité profesní zaměření, může mu výchovný poradce situaci zjednodušit použitím některého testu nebo vypracovaného třídění povolání, například od J. L. Hollanda (1974), který zmiňuje Fontana (2010). Holland rozděluje povolání na šest typů a ke každému udává osobnostní vlastnosti potřebné pro výkon daného typu povolání a příklady konkrétních profesí. Testy ani typologie nemusí fungovat u všech žáků, ale mohou posloužit jako pomocný nástroj doplňující další formy poradenství.

Kromě toho komunikují výchovní poradci v oblasti kariérového poradenství také se zákonnými zástupci žáků a v případě potřeby zajišťují spolupráci se školskými poradenskými zařízeními (pedagogicko-psychologickými poradnami a speciálně pedagogickými centry) a středisky výchovné péče (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

3.2 Podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

K nejčastějším činnostem výchovného poradce patří i podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, a to především tehdy, když na škole chybí speciální

pedagog. Také v přítomnosti speciálního pedagoga se ale výchovný poradce na výchově a vzdělávání těchto žáků významně podílí.

Mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami řadíme ty žáky, kteří se při rovnoprávném vzdělávání s ostatními neobejdou bez podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními je myšleno upravení podmínek ve vzdělávání podle potřeb daných žáků. Může se jednat například o změny v organizaci výuky nebo o využití speciálních učebních pomůcek¹ (Zákon č. 561/2004 Sb.). Do této skupiny patří žáci se zdravotním postižením nebo se zdravotním či sociálním znevýhodněním.

Stejně tak žáci nadaní a mimořádně nadaní potřebují určitou úpravu podmínek, aby se mohli nadále rozvíjet. Jako nadaného nebo mimořádně nadaného označujeme žáka, který má v porovnání se svými vrstevníky vysokou nebo mimořádnou úroveň schopností v jedné nebo ve více oblastech. Této skupině žáků může být například umožněno účastnit se výuky vyššího ročníku (Vyhláška č. 27/2016 Sb.).

Jak udává vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, výchovný poradce má na starosti vyhledávání žáků, kteří potřebují zvláštní pozornost, tedy i žáků se SVP a žáků nadaných, a přípravu plánu dalšího postupu v péči o tyto žáky. Zajišťuje diagnostiku a intervenci ve školských poradenských zařízeních a další spolupráci s těmito zařízeními týkající se podpůrných opatření a intervenčních činností pro tuto skupinu žáků. Následně musí zabezpečit vhodné podmínky pro vzdělávání žáků se SVP ve škole včetně kariérového poradenství.

V případě, že se ve škole vzdělává žák, který ke vzdělávání potřebuje upravit metody, organizaci výuky nebo hodnocení, může škola uplatnit podpůrná opatření prvního stupně. Pokud následně do tří měsíců nedojde ke zlepšení vedoucím ke splnění stanovených cílů, zprostředkuje výchovný poradce žákovi diagnostiku ve školském poradenském zařízení (Vyhláška č. 27/2016 Sb.).

Zprávy z vyšetření následně výchovný poradce zaeviduje a o jejich výsledcích informuje všechny vyučující žáka (Knotová, 2014). Na základě doporučení školského poradenského zařízení poskytuje škola podpůrná opatření druhého až pátého stupně. Úkolem výchovného poradce je zajistit realizaci těchto opatření a koordinovat další spolupráci se školským poradenským zařízením.

¹ Bylo by třeba zabývat se podpůrnými opatřeními a konkrétními speciálními vzdělávacími potřebami více do hloubky, to však přesahuje možnosti této práce.

V rámci podpůrných opatření může být žákovi mimo jiné sestaven individuální vzdělávací plán, jehož včasné a správné vytvoření výchovný poradce koordinuje. Je vhodné, aby se výchovný poradce podílel s ostatními pedagogy také na samotné tvorbě plánu a komunikoval při tom se žákem a jeho zákonnými zástupci (Knotová, 2014).

3.3 Řešení výchovných problémů žáků

Ve škole se můžeme setkat s mnoha výchovnými problémy žáků, ať už se jedná o méně závažné přestupky jako lhaní či vzdorovitost, nebo o ty závažnější, k nimž můžeme zařadit krádeže, násilí nebo požívání alkoholu či jiných návykových látek. Kyriacou (2005) popisuje sedm negativních situací, se kterými se během své kariéry setkává většina pedagogů a které je tak nutno opakovaně ve školách řešit. Patří mezi ně šikana, záškoláctví, vyloučení ze školy, stres, zneužití, prožívání hlubokého zármutku a kriminalita.

Výchovné problémy žáků výrazně ohrožují průběh jejich vzdělávání. Navíc mají tyto situace vliv nejen na žáka, kterého se přímo týkají, ale také na jeho okolí. Úkolem školy, tedy i výchovného poradce, je proto ve spolupráci s rodiči, žákem a případně dalšími organizacemi tyto potíže odstraňovat.

Jako pozitivní se jeví fakt, že poruchy chování u žáků se dají vhodným působením korigovat. Pokud jsou však výchovné potíže přehlíženy nebo nedojde včas k jejich odhalení, mohou se rozvinout do mnohem závažnějších problémů (Průcha, 2009). Proto je důležité nepodceňovat ani menší přestupky, jako například lhaní, neboť i to může mít závažnou příčinu a časem přejít do vážnějšího problému.

Jakmile ve škole nastane problémová situace u některého žáka, je třeba ji tedy začít neprodleně řešit. Aby mohl výchovný poradce zahájit vhodnou intervenci, musí v první řadě zjistit příčiny daného výchovného problému pomocí diagnostiky.

V některých případech pomůže pro vyřešení problému změna v přístupech, postupech, nebo v organizaci výuky (Mertin a Krejčová, 2020). Pokud ale na základě diagnostiky výchovný poradce zjistí, že není v jeho silách vyřešit situaci sám, naváže spolupráci s dalšími pedagogickými pracovníky školy, se školským poradenským zařízením nebo jinými organizacemi.

„Obecně jde u intervence o to, že se buď snažíme přizpůsobit dítě podmínkám, ve kterých se vzdělává (odstranit hyperaktivitu dítěte), nebo upravujeme podmínky prostředí

vzhledem k možnostem a potřebám dítěte (organizujeme výuku tak, aby hyperaktivita žáka nenarušovala vyučovací proces.) Zpravidla je vhodné využít a kombinovat oba způsoby.“ (Mertin a Krejčová, 2020, s. 212-213)

Stejně jako u žáků se SVP má výchovný poradce na starosti zajištění vhodných podmínek pro vzdělávání žáků s výchovnými problémy a jeho spolužáky. V některých případech, když žák prožívá těžké životní období, pomůže porozumění a vytvoření vhodného klimatu ve škole. V jiné situaci se naopak výchovný poradce zaměřuje na problém samotný a zavádí opatření vedoucí k jeho vyřešení, například vysvětlí žákovi, proč je jeho chování nepřijatelné a jaké může mít následky. Další možností je změna v organizaci školy, zavedení nových pravidel či jiných prostředků ke zmírnění problému (Kyriacou 2005). V neposlední řadě může výchovný poradce vytvořit individuální výchovný plán.

Individuální výchovný plán se v praxi osvědčuje jako účinný nástroj při řešení problematického chování žáků a je proto v posledních letech často využíván. Jedná se o písemnou dohodu mezi školou, žákem a jeho rodiči, která obsahuje kromě popisu problému především konkrétní kroky k jeho vyřešení, a to jak na straně žáka, tak na straně školy i rodiny. Podstatným bodem této dohody jsou také důsledky, které pro žáka vyplývají při jejím plnění nebo neplnění a nastavení termínů schůzek, během kterých se budou daná opatření vyhodnocovat (Mertin a Krejčová, 2020).

K tvorbě individuálního výchovného plánu však výchovný poradce přistupuje až tehdy, pokud předchozí opatření a ústní dohody nevedou k úspěšnému vyřešení situace. Vždy je třeba především problém nepřehlížet a včas začít komunikovat se žákem a jeho rodiči, nenechat žáka v těžké situaci samotného a motivovat ho k dosažení společného cíle.

3.4 Diagnostika

Diagnostika patří mezi základní činnosti výchovného poradce, neboť tvoří předpoklad pro jeho další práci. Bez důkladného poznání a pochopení žáka není možné rozhodovat o jeho výchově a vzdělávání, nelze nastavovat opatření nebo řešit problémovou situaci. Vždy musí být nejprve zjištěny potřebné informace, provedena diagnostika.

Výchovný poradce se jako pedagog zabývá především pedagogickou diagnostikou, která se zaměřuje na otázky výchovně-vzdělávacího procesu, hodnocení jeho úrovně, podmínek i výsledků, a hledání možností, jak získaná zjištění vysvětlit (Jedlička in: Vališová

a Kasíková, 2011). Aby byla ale tato zjištění opravdu správná, všímá si výchovný poradce také aspektů psychologických, sociálních a zdravotních (Mertin a Krejčová, 2020).

Existuje několik metod, pomocí kterých může výchovný poradce diagnostiku provádět. První je pozorování, které řada autorů vnímá jako jednu z nejdůležitějších metod. Pozorování je proces záměrného, cílevědomého a plánovitého sledování určitých jevů, který díky nevázanosti na pravidla umožňuje lepší poznání individuálních případů (Trpišovská in: Hadj-Mousová a Josef Duplinský, 2002). Může být strukturované, během něhož se zaměřujeme na konkrétní projevy, nestrukturované, při kterém sledujeme celkové chování žáka, a polostrukturované, kdy víme o určitých projevech, které chceme pozorovat, ale všímáme si i ostatních (Krejčová in: Mertin a Krejčová, 2016c).

Rozhovor patří také mezi základní metody, které výchovný poradce při diagnostice využívá. Během rozhovoru jsou pokládány otázky, jež mohou být otevřené, uzavřené nebo polouzavřené, a samotný rozhovor dělíme na strukturovaný s připravenými otázkami a možnými odpověďmi, a nestrukturovaný, během něž necháváme mluvčího volně mluvit (Zelinková, 2011). Funkce rozhovoru však není pouze diagnostická, jak upozorňuje Duplinský (2002). Kromě získávání informací má výchovný poradce během rozhovoru možnost zajistit si také důvěru žáka nebo jeho rodičů a docílit u nich určitého zklidnění a pozitivního postoje.

Pokud k porozumění současnému stavu potřebujeme znát informace také o žákově historii, použijeme metodu zvanou anamnéza. Údaje o uplynulém životě žáka získáme pomocí rozhovoru se žákem nebo s jeho zákonnými zástupci, případně může být vytvořen dotazník. Podle toho, jaký druh informací se chce výchovný poradce dozvědět, provede buď anamnézu osobní, rodinnou, sociální nebo školní (Krejčová in: Mertin a Krejčová, 2016a).

Mezi další významné diagnostické metody patří analýza výsledků činností žáka, tedy jeho výrobků, výkresů a ostatních splněných úkolů. Je možné využít mimo jiné i různé posuzovací škály, dotazníky anebo testy schopností, znalostí a dovedností. Pro správnou diagnostiku je vhodné vždy pracovat s kombinací více metod a nesoustředit se pouze na výsledky jedné z nich.

Všechny tyto metody tedy výchovný poradce při své práci potřebuje. Například během kariérového poradenství může využít rozhovor, poznatky z dlouhodobého pozorování žáka a také analýzu produktů činností či dotazník, mezi jehož výhody patří možná skupinová administrace (Krejčová in: Mertin a Krejčová, 2016b).

Stejně tak zápis do prvních tříd může být chápán jako diagnostický proces, během kterého je třeba posoudit, zda je dítě zralé pro nástup do školy. Proto je výhodou, když se zápisu účastní i výchovný poradce, který školní zralost dětí spolu s ostatními pedagogy vyhodnotí. Jednou z metod používaných u zápisů je screening nebo podobné pracovní listy. Ke screeningu se používá Orientační test školní zralosti obsahující tři úkoly, a to nakreslit mužskou postavu, napodobit psací písmo a obkreslit obrazec (Vágnerová, 2008).

Aby mohlo dítě nastoupit do první třídy, musí být zralé i v dalších oblastech. Důraz je kladen na verbální vyjadřování, grafomotoriku, myšlení, paměť, znalosti, percepci, pozornost a sociální dovednosti. Řeč může výchovný poradce posoudit například pomocí básničky, kterou dítě zarecituje, grafomotoriku vyhodnotí mimo jiné v rámci výše zmíněného screeningového testu. Pro zjištění vyzrálosti myšlení, paměti, znalostí nebo percepce existuje řada typů cvičení a různorodých úkolů, které mohou učitelé u zápisu využít. Sociální dovednosti a schopnost soustředit se může výchovný poradce posoudit na základě pozorování dítěte během celého zápisu, případně se zeptat rodičů či učitelů v mateřské škole, do které dítě dochází (Krejčová in: Mertin a Krejčová, 2016d).

Dosud jsem se věnovala diagnostice jedince samotného. Někdy však k poznání žáka a odhalení příčin problému nestačí věnovat pozornost pouze tomu konkrétnímu žákovi a jeho diagnostice, ale je potřeba provést ještě další diagnostiky, díky kterým výchovný poradce získá širší rozhled.

Pomocí diagnostiky školní třídy výchovný poradce zjišťuje, jaké jsou ve třídě interpersonální vztahy, měří klima školní třídy, poznává silné i slabé stránky žáků. Významné informace získá prostřednictvím základních diagnostických metod, jimiž jsou rozhovor a pozorování. Kromě těchto postupů má ale k dispozici také standardizované dotazníky, na jejichž základě odhalí kvalitu vztahů ve třídě nebo více a méně oblíbené jedince. Příkladem takového dotazníku je Sociometrický ratingový dotazník od V. Hrabala (Mertin a Krejčová, 2020).

To však nejsou jediné prostředky, které může výchovný poradce k diagnostice školní třídy nebo jiné skupiny žáků použít. Děti mohou postavení jednotlivých spolužáků znázornit do obrázků nebo nedokončených vět, takové postupy nazýváme verbální projektivní techniky. Využít se však dají i jiné výtvarné činnosti, jako je kresba třídního erbu a mnoho dalších (Mertin a Krejčová, 2020).

Na dítě mají vliv nejen spolužáci, ale také především jeho rodina. Proto je důležité, aby rodiče žáka při řešení problémů se školou spolupracovali a výchovný poradce mohl

provést diagnostiku rodiny, při které se bude zaměřovat na podmínky, ve kterých dítě žije, zabývat se vztahy mezi rodiči a dětmi nebo se zajímat, jak rodina tráví volný čas. „*Měl by porozumět, jaké mají představy o budoucnosti dítěte, jakou hodnotu připisují vzdělání, jestli se s dítětem připravují do školy nebo jestli pracuje samostatně ...*“ (Mertin a Krejčová, 2020, s. 178).

Díky diagnostice žáka, školní třídy a případně také rodiny se výchovný poradce dozví cenné informace, které využije ke své další práci a bez kterých by tato práce ani nebyla možná, nebo přinejmenším účinná. K dispozici má nepřeborné množství diagnostických postupů a metod, které může kombinovat tak, aby získané poznatky byly co možná nejobjektivnější.

3.5 Metodické a informační činnosti

Poskytování poradenských služeb, včetně diagnostiky a intervence, představuje významnou součást práce výchovného poradce na základní škole. Není to však jediná oblast, kterou má na starosti. K jeho standardním činnostem dále patří také metodické a informační činnosti, které jsou důležité pro správné fungování nejen školního poradenského pracoviště, ale celého pedagogického sboru.

Tyto činnosti najdeme přehledně rozepsané v příloze č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb. Výchovný poradce poskytuje ostatním pedagogům metodickou pomoc v oblastech kariérového poradenství i práce s nadanými a mimořádně nadanými žáky, s přípravou plánu pedagogické podpory jako prvního stupně podpůrných opatření, jeho vyhodnocováním a také s naplňováním ostatních podpůrných opatření a činnostmi souvisejícími s vytvářením a vyhodnocováním individuálních vzdělávacích plánů.

Pro efektivní práci a lepší spolupráci pedagogů ve škole je totiž v některých případech nezbytné, aby se stal výchovný poradce spíše koordinátorem činností, aby poskytoval informace a metodickou podporu a řídil práci svých kolegů. Neboť není v jeho silách zapojit se do veškerých aktivit. Takovými případy může být příprava kurzů pro předškoláky, seznamovacích kurzů pro první ročníky nebo inkluze žáků z cizojazyčného prostředí, ale také například některé situace kariérového poradenství (Mertin a Krejčová, 2020).

Aby mohli pedagogičtí pracovníci školy provádět kvalitní diagnostiku a účinnou intervenci, výchovný poradce jim představuje nové metody, které mohou být použity. Dále

svým kolegům zprostředkovává informace i z ostatních oblastí jeho práce, tedy kariérového poradenství a podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Komunikuje i s rodiči a informuje je o činnosti školy a ostatních poradenských zařízení a o možnostech využití jejich služeb. Kromě toho zajišťuje a shromažďuje veškeré odborné zprávy a informace o žácích, kteří jsou v péči dalších poradenských zařízení a vede písemnou dokumentaci své práce a navržených a realizovaných opatření (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Okolí výchovného poradce, tedy učitelé, vedení školy, žáci i rodiče, by mělo být seznámeno s prací výchovného poradce hned z několika důvodů, které uvádí Mertin a Krejčová (2020). A proto by na tento podstatný krok neměl výchovný poradce zapomínat a pravidelně o své práci informovat, ať už na pedagogických poradách, na školních nástěnkách nebo na internetových stránkách školy. Práce výchovného poradce je důležitá a velmi náročná, zajisté si zaslouží ocenění, proto by ostatní měli vědět, co všechno obnáší. Kromě toho, pokud výchovný poradce zůstane na vše sám, zvyšuje u sebe riziko syndromu vyhoření. Informovanost je nutná také pro kvalitní spolupráci s kolegy a v neposlední řadě, pokud si žáci a jejich rodiče nebudou vědomi, s čím jim může výchovný poradce pomoci, neobráti se na něj a jeho pozice tak bude zbytečná.

V rámci metodických a informačních činností také výchovný poradce zajišťuje další vzdělávání pro ostatní členy pedagogického sboru nebo alespoň předává informace o takových možnostech. Sám může pro kolegy zorganizovat seminář, během kterého je poučí o určitém jevu nebo představí nové metody ve výchově a vzdělávání, případně zajistí návštěvu lektora z externí organizace (Mertin a Krejčová, 2020).

Činnosti, které zahrnuje práce výchovného poradce, jsou opravdu pestré. Mezi jeho standardní činnosti patří především kariérové poradenství, podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, řešení výchovných a vzdělávacích problémů žáků s čímž souvisí také pedagogická diagnostika. Dále má výchovný poradce na starosti metodickou podporu a vzdělávání pedagogického sboru a informační činnosti související s jeho prací.

Kromě toho však výchovný poradce může zajišťovat i další aktivity, které mohou pomoci při výchově a vzdělávání žáků. Pracuje s třídním kolektivem a spolu s kolegy tak podporuje zdravé interpersonální vztahy, rozvíjí sociální dovednosti žáků a předchází výskytu rizikového chování. Ve škole se setkává s nepříjemnými situacemi a pomocí relaxačních

technik pomáhá žákům i pedagogům se s nimi vyrovnat. Jeho práce je tedy významná i pro duševní hygienu jeho žáků a kolegů (Mertin a Krejčová, 2020).

V této kapitole jsem se věnovala činnostem výchovného poradce. Přestože jsem ze široké škály jistě nezmínila všechny činnosti, které může výchovný poradce nabídnout, popsala jsem ty standardní, které tvoří nedílnou součást jeho působení na základní škole. Díky nim se výchovný poradce stává důležitým členem pedagogického sboru a jeho role ve škole je tak zásadní.

4 Etické zásady práce výchovného poradce

Výchovný poradce musí při své práci dbát na to, že jeho klienti, ať už se jedná o žáky, jejich rodiče, nebo kolegy z pedagogického sboru, mají určitá práva, která musí být respektována. Na základě těchto práv existují zásady představující podmínku pro efektivní práci výchovného poradce.

„Etické zásady se týkají okolností poskytování poradenské služby a chování a jednání výchovného poradce a slouží primárně k ochraně klientů.“ (Mertin a Krejčová, 2020, s. 103)

V roce 2008 byl na Kongresu výchovných poradců v Praze schválen tzv. Etický kodex výchovných poradců, který daná etická pravidla vymezuje. Rozděluje je do čtyř oblastí, na které se zaměřím v následujících odstavcích.

První zásada upravuje etickou odpovědnost výchovného poradce vůči klientům. Klientovy zájmy jsou nadřazené, proto musí být výchovný poradce odhodlán udělat maximum pro jejich naplnění a vyhnout se přitom diskriminaci a jakýmkoliv závazkům rozporujícím těmto zájmům. Klient má také právo dozvědět se přesné informace související s poskytovanou službou a mít přístup k záznamům, které se ho týkají. Výchovný poradce musí chránit soukromí svého klienta a neposkytovat důvěrné informace jiným osobám bez jeho souhlasu, nejedná-li se o závažné důvody (Etický kodex výchovných poradců, 2020).

„Jestliže klient sdělí výchovnému poradci, že zahazuje svačinu a občas kouří, nesmí výchovný poradce tyto skutečnosti použít jako učitel matematiky, když má na dotyčného žáka zlost, protože podváděl při písemce a učiteli by se hodily k posílení argumentace, že žák je padouch.“ (Mertin a Krejčová, 2020, s. 106)

Mlčenlivost nemůže platit v situaci, kdy se výchovný poradce dozví například o trestném činu nebo získá informaci o možném ohrožení zdraví či života klienta nebo okolí. V takovém případě je výchovný poradce povinen klienta upozornit na skutečnost, že nebude moci zásadu mlčenlivosti respektovat (Mertin a Krejčová, 2020).

Druhá oblast Etického kodexu výchovných poradců (2020) popisuje práva klienta. Výchovný poradce musí dbát na bezpečnost, diskrétnost a nestrannost, musí zajistit naprosté soukromí, jednat s klientem s respektem a co nejvíce podporovat jeho svobodné rozhodování. Nesmí klienta zneužívat ani podnikat kroky porušující nebo omezující jeho občanská a zákonná práva. Klient (nebo jeho zákonný zástupce) musí písemně souhlasit s podmínkami a riziky poradenské služby, musí být seznámen s jejím účelem i postupy.

Z etického hlediska není vhodné, aby se výchovný poradce zabýval otázkami, na které jeho klient nechce odpovídat nebo které nesouvisí s daným problémem. Pokud se navíc jedná o intimní otázky, je nepřijatelné, aby byly probírány s nezletilým žákem bez souhlasu jeho zákonných zástupců (Mertin a Krejčová, 2020).

Třetím bodem jsou omezení, která z profese výchovného poradce vyplývají. Výchovný poradce nesmí zkreslovat svou kvalifikaci a zkušenosti. V případě, že nemá pro určitou situaci odborné kompetence, musí navázat spolupráci s odborníky jiných profesí. Musí se také orientovat v aktuální legislativě (Etický kodex výchovných poradců, 2020).

Se vším, co již bylo popsáno, souvisí čtvrtá oblast, která charakterizuje profesionální vztahy výchovného poradce a žáků, rodičů a odborníků jiných profesí. Výchovný poradce hájí především zájmy žáků a zajišťuje, aby tito žáci a jejich zákonní zástupci chápali, jaká je podstata a cíl spolupráce. Pokud byl dítěti vypracován Individuální vzdělávací plán, má výchovný poradce povinnost s ním rodiče seznámit a projednávat s nimi i jiné postupy podpory jejich dítěte. A aby mohl výchovný poradce navazovat kvalitní spolupráci s dalšími odborníky, musí znát okruh jejich kompetencí a přistupovat k nim s respektem a ochotou (Etický kodex výchovných poradců, 2020).

Tento dokument usnadňuje výchovným poradcům řešení etických otázek při práci s klienty. Neznamena to však, že se poradci musí soustředit pouze na tato předepsaná pravidla. Každá situace a každý problém vyžadují jiný přístup, hlavní je tedy především vycházet z potřeb konkrétního klienta.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Výzkumná sonda

5.1 Charakteristika šetření

Tématem celé práce, a tedy i výzkumné sondy, je role výchovného poradce na základní škole. Jak bylo uvedeno v teoretické části, výchovný poradce patří mezi nejdůležitější pracovníky školy, má na starosti mnoho činností, k jejichž zvládnutí potřebuje určité schopnosti a zkušenosti. V rámci šetření jsem se o tyto poznatky opírala a následně jsem je porovnávala s praxí.

Původním záměrem bylo zjistit, jaká je role výchovných poradců na základní škole nejen z pohledu poradců samotných, ale také, a především, z pohledu žáků. Vzhledem k okolnostem souvisejícím se současnou pandemií nemoci covid-19 však nebylo možné šetření s žáky zrealizovat, proto jsem se nakonec přiklonila k variantě vytvoření dotazníku pouze pro výchovné poradce a zaměřila jsem se tak na jejich názory a zkušenosti.

5.1.1 Cíl a z něj vyplývající hypotézy

Za hlavní cíl výzkumné sondy jsem si stanovila popsat roli výchovného poradce na základní škole. A to proto, aby se čtenáři mohli seznámit s nejednoduchou prací výchovných poradců a uvědomili si jejich důležitost.

Kromě toho jsem také chtěla zjistit, zda se práce výchovných poradců nějakým způsobem změnila během současné pandemie.

Na základě cílů a teoretických poznatků jsem si určila následující hypotézy:

H1: Nejčastějšími činnostmi výchovných poradců jsou kariérové poradenství a práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

H2: Výchovní poradci pravidelně spolupracují s ostatními členy pedagogického sboru.

H3: Výchovní poradci na svou práci potřebují více času, než kolik mají k dispozici.

H4: Práce výchovných poradců se během pandemie covidu-19 odlišuje od práce před pandemií.

H5: Výchovní poradci si uvědomují významnost jejich role na ZŠ.

5.1.2 *Použitá metoda*

Metodou použitou pro toto šetření se stal online dotazník určený výchovným poradcům, který mi umožnil oslovit velký počet respondentů. Dotazník byl anonymní a obsahoval položky uzavřené, polouzavřené i otevřené.

Celkem výchovní poradci odpovídali na 18 otázek, z toho 6 demografických a 12 týkajících se obvyklých metod a činností výchovných poradců, a to jak v běžných podmínkách, tak v současnosti během pandemie, a také celkového vnímání funkce výchovného poradce.

Díky tomu jsem zjistila, jaký je opravdový pohled výchovných poradců na jejich roli na základní škole, jaké jsou jejich nejčastější činnosti a jaké předpoklady jsou na základě jejich zkušeností skutečně potřeba k vykonávání této funkce, a mohla jsem tyto výsledky porovnat s teoretickými východisky.

5.1.3 *Výzkumný vzorek*

Dotazník jsem posílala přímo výchovným poradcům pomocí e-mailu, a to na e-mailové adresy získané na stránkách jednotlivých základních škol. Základní školy byly vybírány náhodně. Celkem jsem oslovila 260 poradců z celé České republiky, z nichž nakonec dotazník vyplnilo 96 respondentů.

Výzkumné šetření bylo realizováno v lednu 2021.

5.2 Analýza výsledků

V této části práce interpretuji výsledky dotazníkového šetření a prezentuji odpovědi respondentů na jednotlivé otázky. Pro seznámení s respondenty analyzuji nejprve všechny demografické položky dotazníku.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

V otázce č. 1 bylo zjišťováno pohlaví respondentů. Z celkového počtu 96 (100 %) respondentů bylo 10 (10,4 %) mužů a 86 (89,6 %) žen (viz. tab. 1).²

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muži	10	10,4 %
Ženy	86	89,6 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 1: Pohlaví

2. Do jaké věkové kategorie patříte?

V této otázce byl zjišťován věk respondentů.

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
30 let a méně	2	2,1 %
31-40 let	10	10,4 %
41-50 let	30	31,3 %
51-60 let	49	51,0 %
61 let a více	5	5,2 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 2: Věk

² Hodnoty relativních četností u výsledků jednotlivých otázek jsou zaokrouhlené. Proto po součtu těchto hodnot nevychází v některých tabulkách přesně 100 %.

Jak můžeme vidět v tabulce 2, z celkového počtu 96 (100 %) respondentů bylo 2 (2,1 %) respondentům 30 let a méně, 10 (10,4 %) respondentům 31-40 let, 30 (31,3 %) respondentům 41-50 let, 49 (51 %) respondentům, kteří tak tvoří nejpočetnější skupinu, 51-60 let a 5 (5,2 %) respondentům 61 let a více.

3. Jak dlouho působíte na pozici výchovného poradce na ZŠ?

V otázce č. 3 jsem se ptala na dobu působení respondenta na pozici výchovného poradce na základní škole. Každá odpověď byla zastoupená poměrně vysokým procentem respondentů.

Z celkového počtu 96 (100 %) respondentů působí na pozici výchovného poradce na ZŠ 28 (29,2 %) z nich 0-5 let, 15 (15,6 %) z nich 6-10, 45 (46,9 %) z nich 11-20 let a 8 (8,3 %) z nich 21 let a více (viz tab. 3).

Doba	Absolutní četnost	Relativní četnost
0-5 let	28	29,2 %
6-10 let	15	15,6 %
11-20 let	45	46,9 %
21 let a více	8	8,3 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 3: Doba vykonávání funkce VP na ZŠ

4. Na jakém stupni ZŠ jako výchovný poradce působíte?

V otázce č. 4 respondenti vybírali stupeň základní školy, na kterém vykonávají funkci výchovného poradce. Respondentů působících pouze na 1. stupni bylo 9 (9,4 %). Jen o něco více bylo těch, kteří působí pouze na 2. stupni, a to 14 (14,6 %) respondentů. Většina respondentů 73 (76 %) pak pracuje na obou stupních ZŠ (viz tab. 4).

Stupeň ZŠ	Absolutní četnost	Relativní četnost
1. stupeň	9	9,4 %
2. stupeň	14	14,6 %
Oba stupně	73	76,0 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 4: Stupeň ZŠ, na kterém respondenti působí

5. Uveďte prosím počet žáků na Vaší škole

V této položce respondenti uváděli počet žáků ve škole, kde vykonávají funkci výchovného poradce. V šetření byly zastoupeny jak menší školy, tak školy s velkým počtem žáků, přičemž většina respondentů (74 %) pracuje ve škole s více než 250 žáky.

Ve škole s méně než 150 žáky pracuje 5 (5,2 %) respondentů, ve škole se 150-250 žáky pracuje 17 (17,7 %) respondentů, ve škole s 250-550 žáky pracuje 37 (38,5 %) respondentů a stejně tak ve škole s více než 550 žáky pracuje 37 (38,5 %) respondentů (viz tab. 5).

Počet žáků	Absolutní četnost	Relativní četnost
méně než 150 žáků	5	5,2 %
150-250 žáků	17	17,7 %
250-550 žáků	37	38,5 %
více než 550 žáků	37	38,5 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 5: Počet žáků ve škole, ve které respondenti působí

6. Vyberte kraj, ve kterém působil jako výchovný poradce

Aby byly výsledky co nejobjektivnější, posílala jsem dotazníky výchovným poradcům ze všech krajů z celé České republiky. V tabulce 6 můžeme vidět, že jediným nezastoupeným krajem je kraj Zlínský.

Kraj	Absolutní četnost	Relativní četnost
Hlavní město Praha	17	17,7 %
Středočeský kraj	28	29,2 %
Jihočeský kraj	9	9,4 %
Plzeňský kraj	10	10,4 %
Karlovarský kraj	2	2,1 %
Ústecký kraj	6	6,3 %
Liberecký kraj	2	2,1 %
Královéhradecký kraj	2	2,1 %
Pardubický kraj	3	3,1 %
Kraj Vysočina	4	4,2 %
Jihomoravský kraj	3	3,1 %
Olomoucký kraj	3	3,1 %
Zlínský kraj	0	0,0 %
Moravskoslezský kraj	7	7,3 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 6: Kraj, ve kterém respondenti působí

Jak ukazují výsledky první části dotazníku, reprezentovány byly všechny kategorie výchovných poradců – muži i ženy, mladší i starší, ti, kteří s funkcí výchovného poradce teprve začínají i zkušení, kteří na této pozici působí již přes dvacet let. Výzkumu se účastnili výchovní poradci prvního stupně, druhého stupně, i ti, kteří působí na obou stupních základní školy. Stejně tak byli respondenty výchovní poradci jak z malých, tak z velkých škol z celé České republiky.

Díky pestré škále respondentů jsem v rámci tohoto šetření získala poměrně obecný a široký pohled výchovných poradců na jejich roli na základní škole.

V následující části představím vyhodnocení dalších otázek dotazníku.

7. Funkce výchovného poradce je podle Vás ...

V položce dotazníku č. 7 měli respondenti vybrat odpověď na základě jejich mínění o důležitosti jejich funkce na základní škole. Chtěla jsem si tak ověřit, zda si výchovní poradci uvědomují, jak klíčovou roli na škole vykonávají.

Naprostá většina respondentů, 94 (97,9 %) z celkových 96, považuje svou funkci za důležitou, přičemž 70 (72,9 %) z nich ji považuje za velmi důležitou a 24 (25 %) respondentů za poměrně důležitou funkci na ZŠ. Zbylí 2 (2,1 %) respondenti vidí funkci výchovného poradce na ZŠ jako téměř nepotřebnou (viz tab. 7 a graf 1).

Pohled na funkci	Absolutní četnost	Relativní četnost
velmi důležitá funkce na ZŠ	70	72,9 %
poměrně důležitá funkce na ZŠ	24	25,0 %
nedokážu posoudit	0	0,0 %
téměř nepotřebná funkce na ZŠ	2	2,1 %
zcela nepotřebná funkce na ZŠ	0	0,0 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 7: Důležitost funkce výchovného poradce

Jak vnímají výchovní poradci důležitost své role jsem následně porovnála vzhledem k době vykonávání funkce výchovného poradce (viz tab. 8). Můžeme vidět, že oba respondenti, pro které je funkce výchovného poradce téměř nepotřebná, spadají do kategorie 0-5 let. Proto je možné se domnívat, že zatím neměli příležitost přijít do kontaktu s významnými událostmi.

Tabulka č. 9 znázorňuje pohled na funkci v závislosti na velikosti školy, resp. na počtu žáků ve škole, kde výchovný poradce působí. Žádná výrazná souvislost mezi těmito proměnnými se však neprokázala.

Pohled na funkci	0-5 let	6-10 let	11-20 let	21 let a více	Celkem
velmi důležitá funkce na ZŠ	19	12	32	7	70
poměrně důležitá funkce na ZŠ	7	3	13	1	24
téměř nepotřebná funkce na ZŠ	2	0	0	0	2
Celkem	28	15	45	8	96

Tabulka 8: Pohled na funkci v závislosti na době působení ve funkci VP

Pohled na funkci	méně než 150 žáků	150-250 žáků	250-550 žáků	více než 550 žáků	Celkem
velmi důležitá funkce na ZŠ	3	11	25	31	70
poměrně důležitá funkce na ZŠ	2	4	12	6	24
téměř nepotřebná funkce na ZŠ	0	2	0	0	2
Celkem	5	17	37	37	96

Tabulka 9: Pohled na funkci v závislosti na počtu žáků na škole

8. Jaká je nejčastější činnost, kterou jako výchovný poradce běžně vykonáváte?

V otázce č. 8 byli respondenti dotazováni na jejich nejčastější činnost. Pokud nevybrali jednu z možností, mezi kterými bylo kariérové poradenství, práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, práce s nadanými žáky, řešení výchovných problémů žáků a metodická pomoc ostatním pedagogům, mohli zvolit možnost „Jiné“ a napsat jinou činnost, kterou vykonávají nejčastěji.

Více než polovina výchovných poradců (55, 57,3 %) uvedla jako nejčastější činnost práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Další často uváděnou odpovědí bylo kariérové poradenství, které vybralo 17 (17,7 %) respondentů. Řešení výchovných problémů žáků zvolilo 11 (11,5 %) respondentů, metodickou pomoc ostatním pedagogům 4 (4,2 %) respondenti a žádný respondent neuvedl jako nejčastější činnost práci s nadanými žáky. Odpověď „jiné“ vybralo 9 (9,4 %) respondentů z celkového počtu 96 (100 %) (viz tab. 10).

Činnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Kariérové poradenství	17	17,7 %
Práce s žáky se SVP	55	57,3 %
Práce s nadanými žáky	0	0,0 %
Řešení výchovných problémů žáků	11	11,5 %
Metodická pomoc ostatním pedagogům	4	4,2 %
Jiné	9	9,4 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 10: Nejčastější činnost

Pouze 1 z respondentů, kteří vybrali možnost „jiné“, uvedl jedinou nejvíce prováděnou činnost, a to administrativu. Dalších 5 poradců popisovalo soubor činností, mezi kterými se nejčastěji vyskytovalo kariérové poradenství, práce s žáky se SVP, řešení výchovných problémů, a také administrativa a konzultace s kolegy. Zbylí 3 respondenti nenapsali žádnou konkrétní činnost.

V následující tabulce (tab. 11) porovnávám nejčastější činnost výchovných poradců vzhledem k tomu, na jakém stupni základní školy působí. Pokud se podíváme samostatně na 1. a 2. stupeň, u obou převládá práce s žáky se SVP, stejně jako je tomu u celkového výsledku. Žádný z respondentů působících na 1. stupni pak neuvedl jako nejčastější činnost kariérové poradenství.

Nejčastější činnost	1. stupeň	2. stupeň	Oba stupně	Celkem
kariérové poradenství	0	6	11	17
práce s žáky se SVP	5	7	43	55
řešení výchovných problémů žáků	1	0	10	11
metodická pomoc ostatním pedagogům	2	0	2	4
Jiné	0	0	1	1
Celkem	9	14	73	96

Tabulka 11: Nejčastější činnost vzhledem ke stupni ZŠ

9. Jaká je DRUHÁ nejčastější činnost, kterou jako výchovný poradce běžně vykonáváte?

Následně jsem se výchovných poradců ptala také na druhou nejčastější činnost, neboť vybrat jen jednu může být složité. Získala jsem tím objektivnější přehled o nejčastějších činnostech.

V této otázce vybralo kariérové poradenství 29 (30,2 %) respondentů, práce s žáky se SVP 18 (18,8 %) respondentů, řešení výchovných problémů žáků 33 (34,4 %) respondentů, metodickou pomoc ostatním kolegům 10 (10,4 %) respondentů a jiné činnosti napsalo 6 (6,3 %) respondentů (viz tab. 12)

Mezi ostatní odpovědi uváděli výchovní poradci administrativní úkony, komunikaci s OSPOD a vedení asistentů pedagoga.

Druhá činnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Kariérové poradenství	29	30,2 %
Práce s žáky se SVP	18	18,8 %
Práce s nadanými žáky	0	0,0 %
Řešení výchovných problémů žáků	33	34,4 %
Metodická pomoc ostatním pedagogům	10	10,4 %
Jiné	6	6,3 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 12: Druhá nejčastější činnost

Z výsledků položek č. 8 a 9 tedy vyplývá, že mezi nejčastější činnosti výchovných poradců patří práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kterou uvedlo dohromady 73 respondentů, a kariérové poradenství vybrané celkem 46 respondenty. V těsné blízkosti následuje řešení výchovných problémů žáků, které jako jednu z nejčastějších činností zvolilo 44 respondentů.

10. Jaké jsou nejčastější činnosti, které jako výchovný poradce vykonáváte v současné době během pandemie nemoci covid-19?

Kromě činností, které výchovní poradci vykonávají běžně, během prezenční výuky, bylo mým cílem také zjistit, zda se tyto činnosti nějakým způsobem liší od těch, které mají výchovní poradci na starosti během pandemie covidu-19, tedy v době, kdy ve většině škol probíhá výuka pouze distančně.

Otázka č. 10 byla otevřená, respondenti měli možnost rozepsat se a vypsát více různých činností, kterými se v této situaci zabývají, případně napsat, jak se jejich práce změnila celkově.

Na základě odpovědí jsem respondenty rozdělila do tří skupin. První a nejpočetnější skupinou (77 respondentů) jsou výchovní poradci, kteří během pandemie ve své práci nezaznamenali žádné výrazné změny. V popisu jejich činností převládalo kariérové poradenství, práce s žáky se SVP, metodická pomoc kolegům a konzultace s rodiči a žáky. Někteří přímo uvedli, že je „*vše jako bez pandemie*“, případně „*stejně jako v nekovidové době, ale v obtížnějších podmínkách*“.

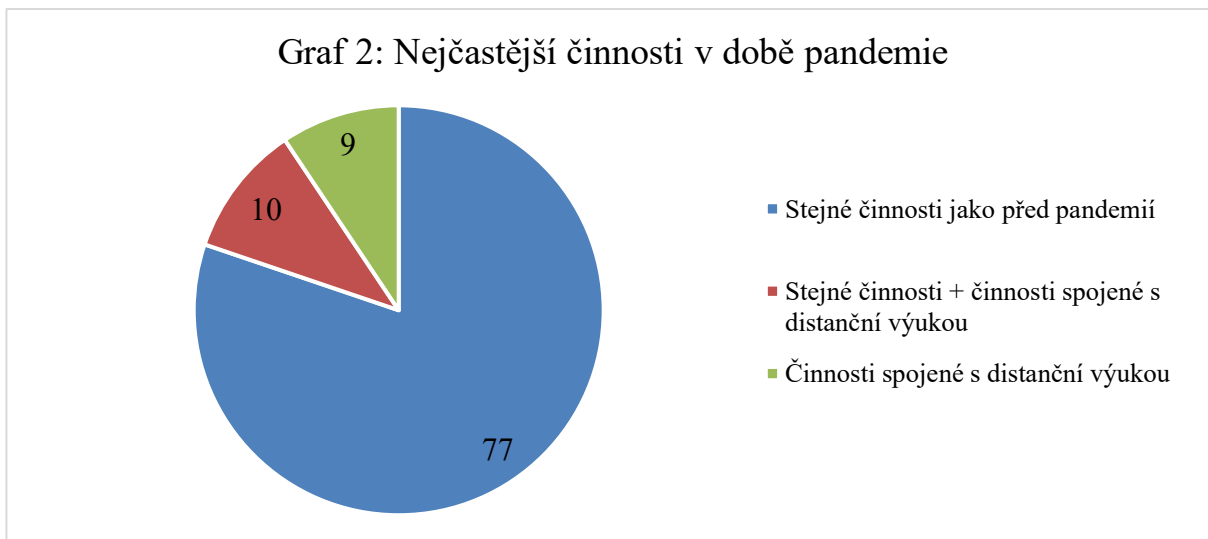
Objevila se však také odlišná odpověď: „*Činnost se snížila na minimum. Emailová komunikace s dalšími odbornými pracovišti, občasné konzultace s rodiči.*“ Zmíněné činnosti patří mezi ty obvyklé, proto jsem odpověď zařadila k první skupině. Komentář však vypovídá o tom, že přestože většina poradců nemusí řešit žádné problémy spojené s pandemií a vykonává běžné činnosti, odlišnosti můžeme najít v čase stráveném poradenstvím. Pro část poradců znamená distanční výuka složitější podmínky a poradenství tak musí věnovat více času, než je obvyklé, pro jiné to naopak znamená méně práce.

Do druhé skupiny respondentů jsem zařadila ty, kteří mezi nejčastější činnosti během pandemie uvedli jak činnosti běžné, tak ty spojené s online výukou, týkající se především špatné docházky žáků. Takových odpovědí bylo 10 z celkových 96.

Zbýlých 9 výchovných poradců napsalo pouze činnosti týkající se distančního vzdělávání. Typické odpovědi zněly takto: „*řešení problémů s neúčastí některých žáků*

na distanční výuce,“ „nejčastěji řeším neúčast na online výukách,“ „kontrola dětí, kteří během distanční výuky nepracují,“ „nedostatečná účast žáků na distanční výuce.“

Na grafu č. 2 je velmi dobře patrné, že pandemie tedy většině poradcům nepřinesla žádné podstatné změny týkající se jejich obvyklých činností.

11. Jakou z následujících metod nejčastěji využíváte k diagnostice?

Dále jsem se výchovných poradců dotazovala na nejčastější používanou metodu. Z celkového počtu 96 (100 %) respondentů vybralo 26 (27,1 %) pozorování, 49 (51 %) rozhovor, 1 (1 %) anamnézu, 19 (19,8 %) analýzu výsledků činností žáka a 1 (1 %) dotazník (viz tab. 13).

Metoda	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pozorování	26	27,1 %
Rozhovor	49	51,0 %
Anamnéza	1	1,0 %
Analýza výsledků činností žáka	19	19,8 %
Dotazník	1	1,0 %
Celkem	96	100 %

Tabulka 13: Nejčastěji používaná metoda

Nejpoužívanější diagnostickou metodou výchovných poradců je tedy rozhovor, často využívané bývá také pozorování a analýza výsledků činností žáka.

12. S kým jako výchovný poradce ve škole pravidelně spolupracujete?

Aby byla práce výchovných poradců smysluplná a efektivní, její podstatnou součástí tvoří spolupráce poradců s ostatními pedagogy. Proto mě zajímalo, zda to tak v praxi opravdu funguje a s kým poradci ve škole pravidelně spolupracují.

Otázka č. 12 byla polouzavřená, respondenti mohli vybrat více možností a případně doplnit ještě další spolupracovníky.

Jak ukazuje tabulka č. 14, nejdůležitějšími spolupracovníky jsou pro výchovné poradce třídní učitelé. Ti totiž znají své žáky nejlépe. Tuto položku vybralo 93 (96,9 %) respondentů z celkových 96 (100 %) dotázaných.

S metodikem prevence spolupracuje pravidelně 65 (67 %) respondentů, se školním psychologem 27 (28,1 %) respondentů, se školním speciálním pedagogem 41 (42,7 %) respondentů, se sociálním pedagogem 4 (4,2 %) respondenti a s vedením školy 25 (26 %) respondentů.

Musíme si však uvědomit, že na základních školách nemusí být funkce školního psychologa, speciálního pedagoga nebo sociálního pedagoga vůbec zastoupena. Pokud by tyto funkce byly na školách povinné, předpokládám, že by výchovní poradci využívali možnost spolupráce s nimi a větší množství by je také uvedlo v odpovědích na tuto otázku. Přesto však považuji za zajímavé zjištění, že funkce školního psychologa a školního speciálního pedagoga nejsou na základních školách výjimkou.

Kromě toho 5 (5,2 %) respondentů ve škole pravidelně spolupracuje s asistenty pedagoga, 8 (8,3 %) respondentů s netřídními učiteli a 1 (1 %) respondent také s vychovatelkami školní družiny (viz tab. 14).

Někteří výchovní poradci navíc uvedli spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Otázka se však týkala spolupráce v rámci školy, proto většina respondentů tuto spolupráci nezmínila. Stejně tak odpověď týkající se rodičů by se pravděpodobně objevila vícerorát, pokud bych se nedotazovala na spolupráci ve škole.

Žádný respondent pak nevybral možnost „S nikým“ a je tedy zřejmé, že bez spolupráce s kolegy práce výchovných poradců opravdu není možná. Jeden výchovný

poradce ke své odpovědi připojil také, podle mého názoru, důležitý a výstižný komentář: „Spolupracujeme všichni, jinak to nejde“.

Spolupracovník	Absolutní četnost	Relativní četnost (z počtu respondentů)	Relativní četnost (z počtu odpovědí)
Metodik prevence	65	67,7 %	23,6 %
Školní psycholog	27	28,1 %	9,8 %
Školní speciální pedagog	41	42,7 %	14,9 %
Sociální pedagog	4	4,2 %	1,5 %
Třídní učitelé	93	96,9 %	33,8 %
Vedení školy	25	26,0 %	9,1 %
Asistenti pedagoga	5	5,2 %	1,8 %
Netřídní učitelé	8	8,3 %	2,9 %
Organizace (PPP, SPC, OSPOD)	4	4,2 %	1,5 %
Rodiče	2	2,1 %	0,7 %
Vychovatelky školní družiny	1	1,0 %	0,4 %
S nikým	0	0,0 %	0,0 %
Celkem	275	286,5 %	100 %

Tabulka 14: Spolupracovníci výchovného poradce (počet respondentů = 96, výčtová otázka)

13. Kolik hodin týdně máte k dispozici pro výchovné poradenství?

Vzhledem k tomu, že výchovní poradci musí zvládat množství různých činností, zajímalo mě, kolik mají pro poradenství vyhrazeného času a zda je tato doba dostačující.

Otázka č. 13 byla uzavřená a respondenti vybírali odpověď ze 3 možností v závislosti na tom, kolik hodin týdně mají vyhrazeno pro poradenství. Z celkového počtu 96 (100 %) respondentů má 35 (36,5 %) z nich pro poradenství určené pouze 1-2 hodiny, 54 (56,3 %) respondentů má k dispozici 2-4 hodiny a 7 (7,3 %) respondentů má 5 nebo více hodin.

14. Je počet hodin, který máte k dispozici, dostačující?

Následně respondenti uváděli, zda jim uvedený čas, který mají během týdne vyhrazený k poradenství, stačí.

Pro 73 (76 %) respondentů, tento čas dostačující není a potřebovali by tedy pro poradenství více hodin, ostatním 23 (24 %) respondentům počet hodin, které mají k dispozici, dostačuje.

Tabulka č. 15 přehledně znázorňuje výsledky otázek č. 13 a 14. Můžeme také vidět, že z 35 respondentů, kteří mají pro výchovné poradenství k dispozici 1-2 hodiny týdně, je tento čas dostačující pouze pro 9 z nich. Následně 54 respondentům, kteří věnují poradenství 2-4 hodiny týdně, dostačuje tato doba pouze 10 z nich. Co se týká respondentů s 5 a více hodinami určenými pro poradenství, z celkových 7 je tento počet dostačující pro 4 respondenty.

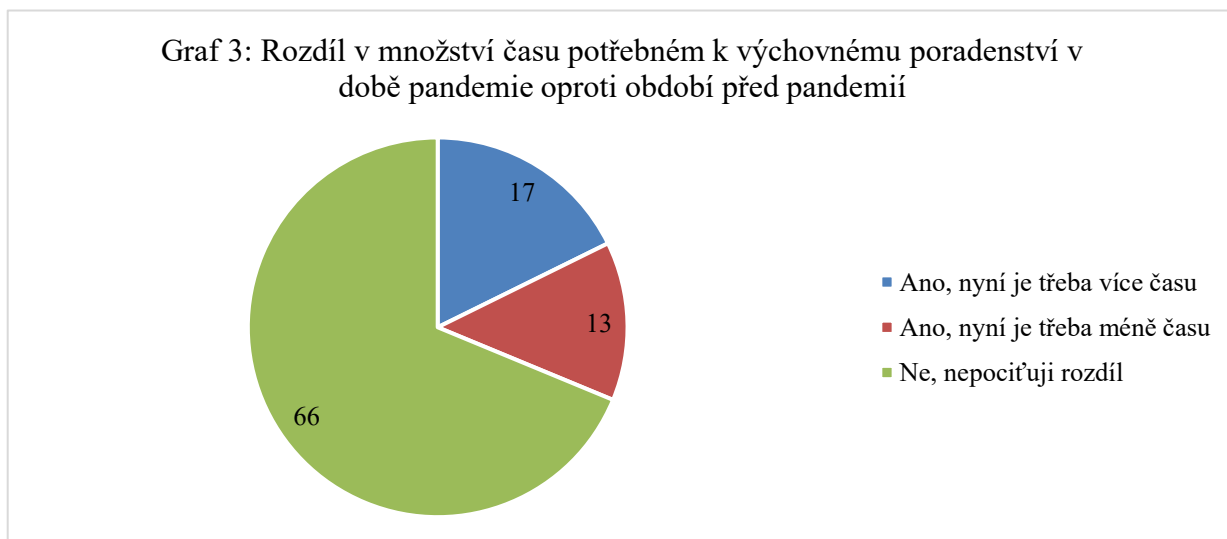
Počet hodin	Ano		Ne		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
1-2	9	9,4 %	26	27,1 %	35	36,5 %
2-4	10	10,4 %	44	45,8 %	54	56,3 %
5 a více	4	4,2 %	3	3,1 %	7	7,3 %
Celkem	23	24 %	73	76 %	96	100 %

Tabulka 15: Počet hodin vyhrazených pro poradenství a jejich dostatečnost

15. Pociťujete rozdíl v množství času, které by bylo třeba věnovat poradenství nyní, v době pandemie, oproti období před pandemií?

Tato otázka souvisí s otázkou č. 10, která se týkala činností výchovných poradců během pandemie covidu-19. Již v té otázce bylo zjištěno, že většině poradců se práce během distanční výuky oproti činnostem předtím výrazně nezměnila. Otázka č. 15 se zaměřuje na rozdíl v množství času potřebném k výchovnému poradenství a odpovědi na ni výsledky otázky č. 10 potvrzují.

Z celkového počtu 96 (100 %) respondentů uvedlo 30 z nich, že rozdíl v množství času, které musí nyní poradenství věnovat oproti době před pandemií, pocítují, přičemž 17 (17,7 %) respondentů potřebuje v současné době času více a 13 (13,5 %) respondentů potřebuje času méně. Ostatních 66 (68,8 %) respondentů rozdíl v množství času nepocítuje (Viz graf č. 3).

16. Jaké jsou podle Vás nejdůležitější předpoklady pro vykonávání funkce výchovného poradce? (osobnostní a kvalifikační)

Na základě odpovědí na otázku č. 16, která byla otevřená a respondenti tedy psali svoji vlastní slovní odpověď, popisují potřebné předpoklady pro vykonávání funkce výchovného poradce dle názorů a zkušeností respondentů.

Vůbec nejčastěji uvedeným předpokladem se stala empatie, tedy vnímavost druhých a schopnost vcítit se do jejich situace a emocí. Empatii v rámci své odpovědi zmínilo 51 (53 %) respondentů.

Další často zmiňovanou schopností byla komunikativnost. Schopnost komunikovat jak s dětmi, tak s dospělými, a s tím spojené umění naslouchat, které je základem úspěšné komunikace. To považuje za jeden z nejdůležitějších předpokladů 41 (42,7 %) respondentů.

Mezi nejpodstatnější kvalifikační předpoklady uváděli respondenti především povinné dvouleté studium pro výchovného poradce a také následné průběžné sebevzdělávání týkající se práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a komunikace s lidmi. S tím souvisí také

přehled, který by si měli výchovní poradci podle mnoha respondentů udržovat. A to jak přehled o legislativě a nových metodách práce, tak o středních školách či různých organizacích, ale také o škole, kde oni sami působí, a o svých žácích.

Pro výchovné poradce je významná mimo jiné dlouhodobá pedagogická praxe, jak vyplynulo z odpovědí 20 (20,8 %) respondentů.

Co se týká dalších předpokladů, respondenti poznamenávali rovněž časovou flexibilitu, ochotu pracovat i mimo pracovní dobu a zájem a chuť pomáhat svým žákům.

Někteří respondenti považují za potřebné, aby byl výchovný poradce vyrovnaná osobnost. Aby byl odolný vůči stresu a dokázal si udržet jakýsi nadhled, neboť jejich práce bývá psychicky náročná a výchovný poradce se často může dostat do zátěžové situace.

Kromě toho část respondentů zmínila také důslednost a zodpovědnost, schopnost zorganizovat si svoji práci, trpělivost a objektivitu či nezaujatost.

Celkově v odpovědích výchovných poradců převládaly osobnostní předpoklady nad kvalifikačními. Výsledky dotazníku se shodují s poznatky z teoretické části práce a je zřejmé, že vykonávání funkce výchovného poradce opravdu není pro každého.

17. Co je pro Vás v rámci role výchovného poradce na ZŠ nejobtížnější?

Že práce výchovného poradce není jednoduchá, vyplývá již z odpovědí na předchozí otázku. V otázce č. 17 jsem se respondentů ptala na to, co konkrétně jim přináší největší obtíže. Otázka byla opět otevřená.

Největší množství respondentů, celkem 31 (32,3 %) z 96 (100 %), napsalo do své odpovědi komunikaci se zákonnými zástupci žáků. Pro výchovné poradce je složité především přesvědčit rodiče ke spolupráci a ukázat jim, že mají společný cíl a nestojí proti nim. Rodiče bývají také často agresivní, a to komunikaci ještě více komplikuje.

Obvyklým problémem, který pociťuje 24 (25 %) respondentů, je také administrativa. Té neustále přibývá a výchovným poradcům zabírá čím dál více času, kterého už tak nemají příliš mnoho. Někteří respondenti konkrétně uvedli, že mají navíc problém vyznat se ve stále se měnící legislativě, vyhláškách a dokumentech. Nedostatek času a nutnost práce i mimo pracovní dobu uvedlo 17 (17,7 %) respondentů.

S tím souvisí také množství činností, které mají výchovní poradci na starosti a zároveň nutnost skloubení dvou rolí – učitele a výchovného poradce. Pro doplnění uvádím také konkrétní výpovědi některých respondentů: „3 hodiny určené pro výchovné poradenství je neúměrné k rozsahu činností a povinností – pokryl by se jimi i poloviční úvazek,“ „zastávám

názor, že by VP měl být odborník v oblasti vých. poradenství s odpovídající kvalifikací a plným úvazkem, oddělila bych ho od pozice učitele.“

Pro 15 (15,6 %) respondentů bývá obtížné spolupracovat s kolegy, především s ostatními učiteli, ale také s asistenty pedagogů nebo vedením. Problém činí vymezení určitých pravidel, kterými by se všichni pedagogové byli ochotni řídit, například při práci s žáky se SVP. Respondenti se u kolegů setkávají s neochotou a zatajováním problémů.

Vícekrát se objevila také odpověď ohledně problémové spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami nebo s OSPOD, konkrétně nedostatečná provázanost odborných pracovišť a jejich neochota komunikovat se školou.

Na druhé straně, 3 respondenty nenapadlo nic, co by jim ve funkci výchovného poradce činilo výrazné obtíže.

Dále už se objevovali jen ojedinělé odpovědi týkající se především určitého osobního naladění, vnímání či přístupu v rámci role výchovného poradce. Nejobtížnější je pro jednoho z respondentů například *„to, že hlavní náplň je zabývat se tím, co se nedaří a nefunguje,“* pro jiného *„smířit se s tím, že i sebelepší pomoc může být neúčinná,“* a pro dalšího *„nebýt příliš upřímný.“*

18. Co jako výchovný poradce na ZŠ nejvíce oceňujete?

V poslední otázce dotazníku se měli respondenti zaměřit naopak na pozitiva jejich práce, na to, co nejvíce oceňují. Otázka byla položená velmi obecně, aby se respondenti mohli rozepsat a zmínit vše, co jim přišlo na mysl. Z toho důvodu jsem se v tomto případě ve vyhodnocování nesoustředila tolik na kvantitu jednotlivých odpovědí, ale spíše na jejich obsah.

Převážná část výchovných poradců si cení dobré spolupráce s kolegy a podpory ze strany vedení školy. V předchozí otázce někteří respondenti uváděli, že je pro ně spolupráce s ostatními pedagogy naopak obtížná, je to však nutná součást jejich práce a proto, pokud funguje, poradci si jí také patřičně váží.

Dále respondenti oceňují spolupráci s rodiči a žáky, velmi je potěší, když jim děti nebo jejich zákonní zástupci poděkují a ocení jejich práci. Někteří si chválili také metodickou pomoc a vedení ze strany pedagogicko-psychologické poradny a spolupráci s odborníky.

Pro výchovné poradce je opravdu důležité získat si u dětí a jejich rodičů důvěru. Někteří si právě této důvěry cení úplně nejvíce.

Mnozí respondenti zmínili především to, že jejich práce má smysl. Že svou práci berou jako určité poslání a nejvíce se těší z vyřešených problémů a úspěchů žáků. Oceňují také, že mají možnost zlepšit podmínky pro žáky se SVP a podílejí se na začlenění všech dětí do běžného vzdělávání.

Pozitivem na vykonávání funkce výchovného poradce je mimo jiné možnost neustálého sebevzdělávání a různorodost jednotlivých činností. Někteří pak oceňují především vlastní kancelář a klid na práci.

V neposlední řadě jeden z respondentů nejvíce oceňuje, když je málo problémů a další potom příplatek za činnost výchovného poradce. Kromě toho 5 respondentů uvedlo, že nic konkrétního neoceňují. *„Na této funkci není co ocenit, beru to jako věc nezbytně nutnou.“*

Z odpovědí na tuto otázku plyne, že pro zvládnutí nesnadné práce výchovných poradců je důležitá především podpora a určité přijetí ze strany ostatních pedagogů a také ocenění žáků a jejich rodičů. To je pro ně tou největší motivací. Role výchovného poradce s sebou však nese i další pozitiva, která jim při řešení nesnadných situací pomáhají.

5.3 Shrnutí výsledků

Provedené výzkumné šetření ukázalo roli výchovných poradců na základní škole a jejich rozmanitou a mnohdy náročnou práci. Získané výsledky představují nejčastější činnosti i metody výchovných poradců, potřebné schopnosti a dovednosti k vykonávání této funkce, a to na základě praktických zkušeností samotných poradců. Nastiňují též, v čem může být toto povolání obtížné, ale zároveň, jaká pozitiva a radosti pedagogům přináší. Kromě toho jsem také představila nové a aktuální poznatky týkající se současné pandemie covidu-19, neboť jsem porovнала práci výchovných poradců v době pandemie a před ní.

Z množství činností, které výchovní poradci vykonávají, jsou těmi nejčastějšími práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a kariérové poradenství, hypotéza H1 se tedy potvrdila. Mezi nejpoužívanější metody práce patří především rozhovor, hojně využívané je také pozorování.

Působení výchovných poradců může mít opravdový dosah, pouze pokud ostatní členové pedagogického sboru informují výchovné poradce a zároveň jsou sami informováni o nastalých problémech a postupech při jejich řešení, tyto postupy všichni dodržují a navzájem si pomáhají. Z výsledků jasně vyplývá, a potvrzuje se tím hypotéza H2, že výchovní poradci pravidelně spolupracují s ostatními členy pedagogického sboru. Klíčovými spolupracovníky jsou pro ně především třídní učitelé.

Výchovní poradci mají však na svou práci vymezeno jen několik hodin týdně. Odpovědi na otázku č. 14 nebyly zcela jednotné, pro většinu respondentů je to ale krátký čas a musí pak pracovat také mimo pracovní dobu. Potvrdila se tedy i hypotéza H3.

Co se týká hypotézy H4, předpokládající, že se práce výchovných poradců během pandemie covidu-19 odlišuje od práce před pandemií, odpovědi poradců ji nepotvrzují. Naopak, většině z nich se činnosti vůbec nezměnily. Tak je tomu i s časem, který respondenti poradenství věnují. Převážná část z nich ho nyní potřebuje stejné množství, jako před pandemií.

Výsledky naznačily, že role výchovných poradců na základní škole není vždy jednoduchá, o to více je ale potřebná. Klíčovými předpoklady pro její zvládnutí jsou empatie, komunikativnost a umění naslouchat. Respondenti si svou důležitost uvědomují, jak ukazují především odpovědi na otázku č. 7, ale také některé komentáře v otevřených otázkách, a poslední hypotéza H5 tak byla potvrzena.

Z odpovědí respondentů dále vyplývá, že jejich práci navíc ztěžuje hlavně komunikace s některými nespolupracujícími či agresivními zákonnými zástupci žáků a velké množství administrativy. Mnozí z nich však nacházejí podporu u svých kolegů a nadřízených, která je spolu s oceněním a vděčností žáků motivuje nadále v této významné práci pokračovat.

5.4 Diskuze

V rámci této kapitoly se budu zabývat zhodnocením přínosů provedeného výzkumného šetření i nedostatků, které se během jeho provádění objevily, a zmíním možné důsledky vyplývající pro praxi.

Nejprve bych se ráda pozastavila nad nerovnoměrným genderovým rozložením respondentů. Šetření se zúčastnilo 86 žen a pouze 10 mužů. Výsledky by však touto nerovnoměrností neměly být ovlivněny. Pokud se totiž podíváme na statistiky týkající se genderové problematiky učitelů, uvidíme, že poměr učitelů a učitelek na základních školách přibližně odpovídá poměru poradců a poradkyň v tomto šetření. Konkrétně podle statistiky zveřejněné na internetových stránkách MŠMT ČR bylo v prvním pololetí 2020 na základních školách 14,5 % učitelů-mužů (Genderová problematika zaměstnanců ve školství, 2013-2021).

Uvědomuji si však limity tohoto šetření. Jedním z nich je počet respondentů. Přestože 96 výchovných poradců je poměrně vysoké číslo, stále zahrnuje jen malý zlomek z celkového počtu výchovných poradců v České republice, a výsledky tak nemusí být úplně zobecnitelné, neboť jiný výzkumný vzorek by mohl přinést také jiné výsledky.

Kromě toho, oslovení výchovní poradci nebyli vybíráni tak náhodným způsobem, jak jsem původně zamýšlela. Některé školy totiž na svých webových stránkách nemají uvedenou e-mailovou adresu výchovného poradce, v případě malých škol pak není vůbec sděleno, který z pedagogů tuto funkci zastává. Přestože tedy výchovný poradce této školy měl být podle původního náhodného výběru osloven, nakonec byl místo něj do výzkumu zařazen ten, na kterého jsem dohledala e-mail. Nemyslím si ale, že by tento postup závažným způsobem ovlivňoval výsledky šetření, neboť vzorek respondentů byl i tak pestrý.

Co se týká podobných výzkumů, jeden takový provedla jako součást diplomové práce Brůnová (2008). Stejně jako já zjišťovala, mimo jiné, jaké jsou nejčastější činnosti a metody práce výchovných poradců. Z jejich výsledků vyplynulo, že nejvíce používanou metodou je rozhovor, po něm následuje pozorování. To odpovídá také mým výsledkům.

Zjištění týkající se nejobvyklejších činností jsou však odlišná. Brůnová se ve svém dotazníku ptala zvláště na činnosti na 1. a 2. stupni ZŠ. Zatímco v mém výzkumu respondenti označovali nejvíce práci s žáky se SVP, následně kariérové poradenství a řešení výchovných problémů až jako třetí, v šetření Brůnové uváděli na 1. stupni především řešení výchovných problémů a jako další práci s žáky se specifickými vývojovými poruchami učení, na 2. stupni pak kariérové poradenství a řešení výchovných problémů.

Tento rozdíl je však pochopitelný, neboť Brůnová prováděla výzkum ještě před inkluzí, která byla zavedena až o několik let později, v roce 2016. Od toho roku je cílem školství v České republice „*vytvořit takové školní prostředí a klima školy, které poskytne všem žákům stejné podmínky a šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajistí jim právo na rozvoj jejich individuálních předpokladů*“ (Bartoňová a Vítková, 2016, s. 22). Snahou je zabezpečit, aby se všichni žáci mohli vzdělávat společně, zároveň se ke každému přistupovalo individuálně a každý žák tak mohl plně využít svůj potenciál.

Kromě toho se však Brůnová (2008) výchovných poradců dotazovala také na čas potřebný k práci. „*Všichni respondenti se vyjádřili, že by k výkonu své poradenské funkce na škole potřebovali minimálně dvakrát více času, než si nyní mohou dovolit.*“ (Brůnová, 2008, s. 71) Přičemž většina respondentů v jejím dotazníku odpověděla, že by bylo třeba 5-10 hodin týdně, někteří by potřebovali ještě více.

Už před zavedením inkluze byla tedy doba vyhrazená k poradenství pro výchovné poradce nedostačující. Z toho důvodu si myslím, že je nezbytné zvýšit časovou dotaci pro výchovné poradenství na základních školách.

Na druhou stranu se domnívám, že by nebylo vhodné roli výchovného poradce úplně oddělit od role učitele, neboť právě díky učitelské roli mají pedagogové šanci poznat své žáky v běžné výuce a pozorovat jejich chování a vzájemné interakce. Mohou takto navíc sami včas odhalit některé problémy. Tuto možnost by pouze v roli výchovného poradce neměli.

Jako vhodnější řešení se mi jeví přidat na všechny základní školy funkci speciálního pedagoga. Z výsledků mého šetření vyplynulo, že na mnoha školách už tato funkce zavedena je, bylo by proto zajímavé navázat na toto zjištění dalším výzkumem a ověřit, na kolika školách pracuje školní speciální pedagog a jaké to má pro školu přínosy.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem popsala roli výchovného poradce na základní škole, jeho nejčastější činnosti a metody, předpoklady, které pedagog pro tuto práci potřebuje, etické zásady, které musí dodržovat, ale také úskalí i radosti, jež tato role přináší. Kromě toho jsem porovnála práci výchovného poradce před pandemií nemoci covid-19 a během ní, a zjistila jsem tak, jaké změny s sebou nese distanční výuka.

Mezi nejčastější činnosti výchovných poradců patří práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a kariérové poradenství, přičemž nejen při těchto činnostech poradci pravidelně spolupracují s ostatními pracovníky školy. Nejpoužívanějšími metodami jsou rozhovor a pozorování. Co se týká změny výuky na distanční formu, tato situace výchovným poradcům nepřinesla žádné výrazné změny.

Zásadním zjištěním je podle mého názoru fakt, že výchovní poradci mají na svou práci vyhrazené nepřiměřené množství času, a činností jim přitom neustále přibývá. Bylo by proto namístě se touto záležitostí zabývat a nepříznivou situaci výchovných poradců vyřešit, aby mohli i nadále efektivně pomáhat žákům i učitelům.

Informace jsem získala pomocí dotazníku, který vyplňovali přímo výchovní poradci, a poznatky tak vycházejí z jejich zkušeností a aktuální situace. Potvrdilo se, že výchovný poradce je na základní škole důležitým pracovníkem a mnoho žáků, jejich rodičů a ostatních pedagogů by se bez něj neobešlo. Poradci si jsou této skutečnosti vědomi a vykonávají svou funkci, jak nejlépe dokážou.

Role výchovného poradce na základní škole je opravdu klíčová a já si proto vážím všech, kteří ji zastávají. Věřím, že se podmínky pro jejich práci začnou zlepšovat a oni budou moci být stále s nadhledem a pílí oporou pro ty, kteří je potřebují.

SEZNAM LITERATURY

BARTOŇOVÁ, Miroslava a Marie VÍTKOVÁ. Strategie vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v inkluzivním prostředí základní školy: texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2016. ISBN 978-80-7315-255-0.

BENDL, Stanislav. *Základy sociální pedagogiky*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-881-3.

BRŮNOVÁ, Veronika. *Funkce výchovného poradce na základní škole*. Praha, 2008.

Dostupné také z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/15030/DPTX_2007_2_11210_ASZK10001_122213_0_58879.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

DUPLINSKÝ, Josef *in*: HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. *Diagnostika: pedagogickopsychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-101-x.

Etický kodex výchovných poradců. *Asociace výchovných poradců, z. s.* [online]. © 2020 [cit. 2020-12-07]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/o-asociaci/eticky-kodex-vychovnych-poradcu/>

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.

Genderová problematika zaměstnanců ve školství. *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. © 2013–2021 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderova-problematika-zamestnancu-ve-skolstvi>

JEDLIČKA, Richard. Pedagogická diagnostika, preventivně výchovná činnost a poskytování poradenských služeb ve škole. In: VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 363-428. ISBN 978-80-247-3357-9.

KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.

KREJČOVÁ, Lenka. Anamnéza. In: MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016a, s. 76-79. ISBN 978-80-7552-014-2.

KREJČOVÁ, Lenka. Diagnostika v kariérovém poradenství. In: MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016b, s. 186-192. ISBN 978-80-7552-014-2.

KREJČOVÁ, Lenka. Pozorování. In: MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016c, s. 90-95. ISBN 978-80-7552-014-2.

KREJČOVÁ, Lenka. Vstup do školy - školní zralost, odklad školní docházky, předčasný nástup do školy. In: MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016d, s. 150-156. ISBN 978-80-7552-014-2.

KREJČOVÁ, Lenka. Výchovný poradce a jeho kolegové: aneb jak nalézt optimální způsoby spolupráce. *Řízení školy: Odborný měsíčník pro ředitele škol*. 2010, 7(5), 19-22. ISSN 1214-8679.

KYRIACOU, Chris. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.

LANGOVÁ, Marta a kol. *Učitel v pedagogických situacích: Kapitoly ze sociální pedagogické psychologie*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-613-7.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-174-5

PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PÝCHOVÁ, Silvie. Co není kariérové poradenství. *Školní poradenství v praxi* [online]. 2017a(4) [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/cz/casopis/skolni-poradenstvi-v-praxi/co-neni-karierove-poradenstvi.m-3553.html>

PÝCHOVÁ, Silvie. Propojení kariérového poradenství a konkrétních zkušeností aneb Aby bylo co reflektovat. *Školní poradenství v praxi* [online]. 2017b(5) [cit. 2020-11-22]. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/cz/casopis/skolni-poradenstvi-v-praxi/propojzeni-karieroveho-poradenstvi-a-konkretnich-zkusenosti-aneb-aby-bylo-co-reflektovat.m-3646.html>

SCHERREROVÁ, Dagmar. *Vybrané kapitoly z kariérového poradenství*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2003. ISBN 80-7248-179-7.

Studium pro výchovné poradce. *Asociace výchovných poradců, z. s.* [online]. © 2020 [cit. 2020-12-04]. Dostupné z: <http://www.asociacevp.cz/studium-pro-vp/>

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. Pozorování. In: HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. *Diagnostika: pedagogickopsychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2002, s. 8-13. ISBN 80-7290-101-X.

VALENTA, Josef. Komplexní rozvoj osobnosti žáka ve vyučování. In: VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 269-288. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁGNEROVÁ, Marie a Jarmila KLÉGROVÁ. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7.

VÍTEČKOVÁ, Michaela. Spolupráce rodiny a školy v oblasti výchovy a vzdělávání. In: VALÍŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 333-340. ISBN 978-80-247-3357-9.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných v platném znění.

Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních v platném znění.

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků v platném znění.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-262-0044-4.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky:

Tabulka 1: Pohlaví.....	33
Tabulka 2: Věk.....	33
Tabulka 3: Doba vykonávání funkce VP na ZŠ	34
Tabulka 4: Stupeň ZŠ, na kterém respondenti působí	35
Tabulka 5: Počet žáků ve škole, ve které respondenti působí	35
Tabulka 6: Kraj, ve kterém respondenti působí	36
Tabulka 7: Důležitost funkce výchovného poradce.....	37
Tabulka 8: Pohled na funkci v závislosti na době působení ve funkci VP.....	38
Tabulka 9: Pohled na funkci v závislosti na počtu žáků na škole.....	38
Tabulka 10: Nejčastější činnost	39
Tabulka 11: Nejčastější činnost vzhledem ke stupni ZŠ	40
Tabulka 12: Druhá nejčastější činnost	40
Tabulka 13: Nejčastěji používaná metoda	42
Tabulka 14: Spolupracovníci výchovného poradce.....	44
Tabulka 15: Počet hodin vyhrazených pro poradenství a jejich dostatečnost	45

Grafy:

Graf 1: Důležitost funkce výchovného poradce.....	37
Graf 2: Nejčastější činnosti v době pandemie.....	42
Graf 3: Rozdíl v množství času potřebném k výchovnému poradenství v době pandemie oproti období před pandemií.....	46

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 - E-mail zasílaný výchovným poradcům
Příloha č. 2 - Dotazník pro výchovné poradce na ZŠ

Příloha č. 1

E-mail zasláný výchovným poradcům

Vážená výchovná poradkyně / Vážený výchovný poradce,

jsem studentkou Pedagogiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a ráda bych Vás tímto e-mailem požádala o spolupráci na výzkumu, který je součástí mé bakalářské práce "Role výchovného poradce na ZŠ".

Cílem této práce je popsat roli výchovného poradce na základní škole, předpoklady potřebné k vykonávání této funkce a nejčastější činnosti a metody, které při své práci používá, a upozornit tak na důležitost a náročnost Vaší profese. Díky výzkumu bude možné zjistit, zda v rámci Vaší role existují nějaké zásadní odlišnosti související s velikostí školy nebo mezi jednotlivými kraji, a to jak v běžné situaci, tak v současnosti během pandemie Covidu-19.

Výzkumné šetření je realizováno prostřednictvím online dotazníku. Chtěla bych Vás poprosit o jeho vyplnění, které Vám zabere 5-10 minut. Dotazník je zcela anonymní a slouží pouze pro potřeby mé bakalářské práce.

Dotazník najdete na následujícím odkazu: <https://forms.gle/...hQ8>

V případě jakýchkoliv dotazů mě neváhejte kontaktovat.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

S přáním krásného dne

Tereza Drozdová

Příloha č. 2

Dotazník pro výchovné poradce na ZŠ

Vážená výchovná poradkyně, vážený výchovný poradce,

vyplněním a odesláním tohoto anonymního dotazníku dobrovolně souhlasíte s jeho zpracováním a zveřejněním jeho výstupů v mé bakalářské práci.

Děkuji Vám za spolupráci!

Tereza Drozdová

***Povinné pole**

1. Jaké je Vaše pohlaví? *

Označte jen jednu elipsu.

- Muž
 Žena

2. Do jaké věkové kategorie patříte? *

Označte jen jednu elipsu.

- 30 let a méně
 31-40 let
 41-50 let
 51-60 let
 61 let a více

3. Jak dlouho působíte na pozici výchovného poradce na ZŠ? *

Označte jen jednu elipsu.

- 0-5 let
 6-10 let
 11-20let
 21 let a více

4. Na jakém stupni ZŠ jako výchovný poradce působíte? *

Označte jen jednu elipsu.

1. stupeň
 2. stupeň
 Oba stupně

5. Uved'te prosím počet žáků na Vaší škole *

Označte jen jednu elipsu.

- méně než 150 žáků
 150-250 žáků
 250-550 žáků
 více než 550 žáků

6. Vyberte kraj, ve kterém působil jako výchovný poradce *

Označte jen jednu elipsu.

- Hlavní město Praha
 Středočeský kraj
 Jihočeský kraj
 Plzeňský kraj
 Karlovarský kraj
 Ústecký kraj
 Liberecký kraj
 Královéhradecký kraj
 Pardubický kraj
 Kraj Vysočina
 Jihomoravský kraj
 Olomoucký kraj
 Zlínský kraj
 Moravskoslezský kraj

7. Funkce výchovného poradce je podle Vás... *

Označte jen jednu elipsu.

- velmi důležitá funkce na ZŠ
 poměrně důležitá funkce na ZŠ
 nedokážu posoudit
 téměř nepotřebná funkce na ZŠ
 zcela nepotřebná funkce na ZŠ

8. Jaká je nejčastější činnost, kterou jako výchovný poradce běžně vykonáváte? *

Označte jen jednu elipsu.

- kariérové poradenství
 práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
 práce s nadanými žáky
 řešení výchovných problémů žáků
 metodická pomoc ostatním pedagogům
 Jiné: _____

9. Jaká je DRUHÁ nejčastější činnost, kterou jako výchovný poradce běžně vykonáváte? *

Označte jen jednu elipsu.

- kariérové poradenství
 práce s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
 práce s nadanými žáky
 řešení výchovných problémů žáků
 metodická pomoc ostatním pedagogům
 Jiné: _____

10. Jaké jsou nejčastější činnosti, které jako výchovný poradce vykonáváte v současné době během pandemie nemoci covid-19? *

11. Jakou z následujících metod nejčastěji využíváte k diagnostice? *

Označte jen jednu elipsu.

- pozorování
 rozhovor
 anamnéza
 analýza výsledků činností žáka
 dotazník

12. S kým jako výchovný poradce ve škole pravidelně spolupracujete? *

Vyberte jednu nebo více možností

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Metodik prevence
 Školní psycholog
 Školní speciální pedagog
 Sociální pedagog
 Třídní učitelé
 S nikým

Jiné: _____

13. Kolik hodin týdně máte k dispozici pro výchovné poradenství? *

Označte jen jednu elipsu.

- 1-2 hodiny
 2-4 hodiny
 5 hodin a více

14. Je počet hodin, který máte k dispozici, dostačující? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano
 Ne

15. Pociťujete rozdíl v množství času, které by bylo třeba věnovat poradenství nyní, v době pandemie, oproti období před pandemií? *

Označte jen jednu elipsu.

- Ano, nyní je třeba více času
 Ano, nyní je třeba méně času
 Ne, nepociťuji rozdíl

16. Jaké jsou podle Vás nejdůležitější předpoklady pro vykonávání funkce výchovného poradce? (osobnostní a kvalifikační) *

17. Co je pro Vás v rámci role výchovného poradce na ZŠ nejobtížnější? *

18. Co jako výchovný poradce na ZŠ nejvíce oceňujete? *
